

Adviesrapport

NIVEAU 2

Voorwoord

Nog geen vijf maanden geleden vroeg minister Van Engelshoven aan SBB advies over niveau 2. Zijn er aanpassingen in de kwalificatiestructuur noodzakelijk waardoor studenten beter gefaciliteerd worden om een startkwalificatie te behalen? En welke andere maatregelen kunnen er getroffen worden om de positie van studenten op niveau 2 te verstevigen? De diversiteit op niveau 2 is groot. Een groeiende groep studenten heeft extra begeleiding nodig of stroomt het mbo binnen zonder heldere beroepskeuze.

Gelukkig gaat er ook veel goed. Het mbo kent veel mooie kwalificaties op niveau 2 waarmee scholen en leerbedrijven studenten opleiden tot gewaardeerde vakkrachten. Het merendeel van de studenten rondt de opleiding succesvol af. De groep studenten die het moeilijk heeft op niveau 2 baart ons echter wel zorgen. Zonder extra aandacht voor deze groep neemt het risico toe dat deze veelal jonge mensen aan de kant komen te staan. Dat gold vóór de crisis al, maar met een recessie voor de boeg wordt het belang om hen binnen boord te houden alleen maar groter.

Juist nu is het noodzakelijk om te investeren in deze groep. En daarbij geldt wat ons betreft: wat we nu investeren in preventie, verdient onze samenleving in de toekomst dubbel weer terug. Omdat de arbeidsmarkt deze mensen straks weer nodig heeft, op niveau 2 of -na doorstroom- op een ander opleidingsniveau. En omdat een startkwalificatie bijdraagt aan zelfredzaamheid, zelfvertrouwen en waardering; iets dat we zowel de student gunnen als de maatschappij.

Het bestuur SBB besloot een tijdelijke adviescommissie in te stellen om de vragen van de minister te beantwoorden. De eerste bijeenkomst vond plaats begin maart, gewoon op kantoor van SBB. Wat lijkt het lang geleden, want al voordat de commissie een tweede keer bij elkaar kon komen werden we ingehaald door Corona. Toch heeft dat de commissie er niet van weerhouden om voortvarend te werk te gaan.

Graag bedank ik de commissieleden voor hun enorme inzet en betrokkenheid: Klaske Apperloo (mboRijnland), Caroline Blom (Transport en Logistiek Nederland), Harry de Bruijn (ROC Mondriaan), Wilma Daams (FNV), Marianne van Loenhout (Koninklijke Metaalunie), Marlou Min (FNV), Elma Schot (Capabel Onderwijs Groep) en Gerrit Vreugdenhil (ROC van Amsterdam – Flevoland). Ook bedank ik secretaris Annemiek Haneveld (SBB) die ons advies in een kort tijdbestek helder aan het papier wist toe te vertrouwen. Ik ben er trots op dat de adviescommissie er eensgezind in is geslaagd tot dit advies te komen. Een advies met maatregelen waardoor we ook in deze crisis de groep studenten die dat het hardst nodig heeft kunnen laten meetellen.

Hannie Vlug
Voorzitter adviescommissie niveau 2

Managementsamenvatting

Minister Van Engelshoven vraagt aan SBB wat er mogelijk is op niveau 2 van het mbo om studenten beter voor te bereiden op zelfredzaamheid, uitstroom naar werk of doorstroom naar een hoger mbo-niveau. Daarbij maakt zij onderscheid tussen aanpassingen binnen de kwalificatiestructuur en overige maatregelen. Ook vraagt de minister om remediërende keuzedelen mogelijk te maken.

Uit recent onderzoek blijkt dat in het middelbaar beroepsonderwijs, met name op niveau 2, het aantal studenten in een kwetsbare positie toeneemt. De groep kenmerkt zich vooral door een grote diversiteit. Naast een -gelukkig grote- groep studenten die prima zijn weg vindt op mbo-2, hebben ook veel studenten moeite met het maken van een onderbouwde beroepskeuze, of zijn er studenten die meer dan gemiddeld begeleiding nodig hebben om tot diplomering te komen. Dit geldt vaker voor studenten in de beroepsopleidende leerweg (bol) dan in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) en speelt in de ene sector meer dan in de andere.

Bovenop deze vraagstukken is inmiddels de realiteit dat Corona de basis van de arbeidsmarkt hard zal raken. Jongeren hebben vaker flexibele of kleine contracten en de ervaring leert dat bij een recessie deze groep als eerste zijn baan verliest. Ook de invloed van maatschappelijke transitie als technologisering, flexibilisering en globalisering op verschillende beroepen op niveau 2 is goed merkbaar. Dit geldt minder voor de vakinhoudelijk gerichte beroepen in het primaire organisatieproces dan voor de beroepen in het secundaire proces van de organisatie. In vooral de dienstverlenende beroepen zien we banen verdwijnen of sterk veranderen. Juist deze beroepen zijn aantrekkelijk voor een grote groep studenten van wie een meerderheid tot de groep studenten in een kwetsbare positie gerekend wordt.

Studenten in een kwetsbare positie hebben extra ondersteuning nodig om een startkwalificatie te behalen. De conclusie van SBB is dat de kwalificatiestructuur daar heel veel ruimte voor biedt. Onderwijs en bedrijfsleven, georganiseerd binnen SBB, vinden passend bij de sector oplossingen om de kwalificaties actueel en relevant te houden. Ook bijspijker-keuzedelen kunnen bijdragen.

Aanvullend zal SBB onderzoeken welke kansen de ontwikkeling van een breed dossier voor dienstverlenende beroepen biedt. Het betreft verwante kwalificaties in de sociale, economische en administratieve sectoren die door verschillende sectorkamers beheerd worden. Eén taal en structuur om sectordoorsnijdende kennis en vaardigheden in beeld te brengen maakt hier vanzelfsprekend onderdeel van uit. SBB gaat hiermee proactief aan de slag en vraagt de betrokken sectorkamers om de mogelijkheden van een dergelijk kwalificatiedossier te onderzoeken en voor- en nadelen hiervan goed in beeld te krijgen. Om dit advies op te pakken stelt het bestuur een sectordoorsnijdende werkgroep aan met leden van de betrokken sectorkamers.

De werkelijke meerwaarde voor de vraagstukken die de minister schetst ziet SBB vooral in andere maatregelen. Een enorme winst is te behalen in het goed organiseren van maatwerk voor die studenten die extra ondersteuning nodig hebben. Juist nu, met een recessie op komst, vragen onderwijs en bedrijfsleven de minister hiervoor middelen vrij te maken. De extra ondersteuning zit in verschillende zaken. Tijd voor oriëntatie, middelen voor extra begeleiding en aandacht voor taal zijn van groot belang. Contextrijk leren is de cruciale succesfactor.

Oriëntatie leidt niet op tot een vak, maar is onmisbaar voor studenten die nog sterk zoeken naar hun mogelijkheden bij het maken van een passende studie- en beroepskeuze. Bij voorkeur vindt oriëntatie plaats op het vmbo. Instrumenten als KiesMBO.nl zijn hier behulpzaam bij. Studenten die hun keuze hebben gemaakt moeten de mogelijkheid krijgen om hun studie binnen een specifieke beroepscontext te volgen.

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Voor studenten die geen keuze kunnen maken biedt een inschrijving op opleidingsdomein mogelijkheden. Dat geeft ruimte aan scholen om in de eerste fase van de opleiding gemeenschappelijke vakken te programmeren in de volle breedte van de sectorale context en te werken aan beroepenoriëntatie. Deze mogelijkheid bestaat al, maar wordt door scholen nog niet ten volle benut. Wij vragen de minister om de prijsfactor voor inschrijving op domein te verhogen tot het niveau van een kwalificatie, zodat deze optie voor scholen financieel aantrekkelijker is.

Voor studenten in een kwetsbare positie is het van groot belang om in te zetten op extra begeleiding. Het goed leren kennen van de student, en de student de mogelijkheid geven om regie te nemen op het eigen ontwikkeltraject, zijn voorwaardelijk. Een coach, die naast school en stage met de student meedenkt op verschillende levensterreinen en die helpt om zelfvertrouwen en beroepsidentiteit te laten groeien, is voor die begeleiding van onschatbare waarde. SBB roept de minister op om additionele middelen vrij te maken, buiten de lump sum om, voor de begeleiding en coaching van deze groep studenten.

Voor sommige studenten geldt dat niet het niveau van de opleiding een belemmering vormt, maar taal het grootste struikelblok is. SBB ziet een goede beheersing van de Nederlandse taal als een voorwaarde voor participatie in de maatschappij en op de arbeidsmarkt. Wij pleiten er daarom voor om alles op alles te zetten om studenten met voldoende beheersing van de Nederlandse taal een diploma te laten behalen. Onderwijs in de beroepsomgeving zorgt dat het Nederlands al doende geleerd wordt en toepasbaar is in de praktijk. Soms moet een student meer tijd krijgen voor de opleiding om de taal te leren.

Contextrijk leren vormt een belangrijk ingrediënt in de extra begeleiding van studenten in een kwetsbare positie. Ook nu door corona het aantal stages en leerbanen onder druk staat, wil SBB het belang van contextrijk leren zoveel mogelijk benadrukken. Onderwijs en bedrijfsleven komen in actie om de knelpunten op de stage- en leerbanenmarkt zoveel mogelijk weg te nemen en zoeken gezamenlijk naar creatieve mogelijkheden om contextrijk leren te waarborgen. Onze oproep aan het kabinet: faciliteer onderwijs en werkgevers met kennis en middelen om dit zoveel mogelijk in praktijk te brengen. Zet conform het actieplan stages en leerbanen ten volle in op maatregelen om leren in de beroepspraktijk optimaal te kunnen blijven benutten.

Voor studenten op niveau 2 is het van belang om de kans op uitstroom naar werk of succesvolle doorstroom binnen het mbo zo groot mogelijk te maken. Het opleiden voor burgerschap telt op niveau 2 zwaar mee. Een deel van de studenten heeft daarvoor extra coaching nodig, maar in de huidige situatie missen de voorwaardelijke middelen om extra begeleiding volledig waar te maken. Als onze adviezen op dat punt worden opgevolgd stelt SBB dat de werkwijze doelmatigheid op niveau 2 toegepast kan worden.

Maak het tot slot aantrekkelijk voor studenten om op een later tijdstip in hun leven in het kader van leerrecht met een voucher een certificaat te behalen. Hiermee verstevigen zij hun positie op de veranderde arbeidsmarkt. Want een positieve leercultuur, gedragen door onderwijs en bedrijfsleven, zorgt ervoor dat ook een niveau 2 gediplomeerde zich een leven lang kan blijven ontwikkelen.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3
1. Over de adviesvraag niveau 2	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Adviesvraag	6
1.3 Aanpak	7
2. Analyse van het vraagstuk	8
2.1 Instroom en doorstroom	8
2.2 Studenten in een kwetbare positie	9
2.3 Sectorale verschillen	11
2.4 Arbeidsmarktperspectief	12
2.5 Breed opleiden en breed kwalificeren	13
2.6 Cross-over Servicemedewerker	14
2.7 Oriënteren gaat door in het mbo	16
3. Ruimte in de kwalificatiestructuur voor niveau 2	17
3.1 Een breed dossier voor dienstverlenende beroepen?	17
3.2 Remediërende keuzedelen	18
3.3 Samenvatting advies kwalificatiestructuur	19
4. Noodzakelijke aanvullende maatregelen op niveau 2	20
4.1 Ruimte voor oriëntatie	20
4.2 Aandacht voor taal	21
4.3 Het belang van (voorbereiden op) een lang leven ontwikkelen	21
4.4 Extra begeleiding werkt	22
4.5 Contextrijk leren	23
4.6 Actieplan stages en leerbanen	23
4.7 Werkwijze doelmatigheid	24
4.8 Samenvatting advies overige maatregelen	26
Bijlagen	27

1. Over de adviesvraag niveau 2

1.1 Aanleiding

Minister Van Engelshoven heeft onderwijs en bedrijfsleven verenigd in SBB gevraagd om te onderzoeken wat er binnen de wettelijke taken van SBB mogelijk is om de slagingskans van studenten op niveau 2 te vergroten en hen goed voor te bereiden op doorstroom naar een hoger mbo niveau of een geslaagde start op de arbeidsmarkt. Op basis van een aantal gepubliceerde rapporten, o.a. van de CMMBO, het Interdepartementaal beleidsonderzoek naar jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt en de aanbevelingen van de commissie Van Gils, concludeert de minister dat niveau 2 opleidingen meer problemen kennen dan opleidingen op niveau 3 of 4. De helft van de opleidingen die matig scoort op kans op werk is een niveau 2 opleiding. Scholen hebben te maken met een diverse studentenpopulatie waarbij grofweg een derde van de studenten, meer dan gemiddeld, begeleiding nodig heeft¹. Ook een verkeerde studiekeuze kan leiden tot uitval. Ongeveer 50% van de bol-studenten op niveau 2 twijfelt aan de studiekeuze. Een deel van de studenten valt hierop uit.

1.2 Adviesvraag

In haar brief van 13 december 2019 (bijlage 1) vraagt de minister van OCW SBB om advies te geven op drie onderwerpen:

- Welke kwalificatiedossiers lenen zich voor verbreding?
- Welke aanvullende maatregelen zijn er nodig op niveau 2?
- Maak remediërende keuzedelen op niveau 2 mogelijk.

Welke kwalificatiedossiers lenen zich voor verbreding?

De minister vraagt aan SBB om te onderzoeken welke kwalificatiedossiers aangepast kunnen worden, met als doel om het mogelijk te maken dat studenten in het begin van hun studie gemeenschappelijke taken kunnen oppakken uit de brede basis en in een latere fase, bijvoorbeeld in het tweede jaar, pas hoeven te kiezen voor een zo arbeidsmarktrelevant mogelijk profiel. Daarbij geeft de minister een aantal aandachtspunten mee. Studenten die direct willen kiezen voor een profiel, of willen instromen in een opleiding gebaseerd op de huidige kwalificaties, moeten deze mogelijkheid behouden. De drievoudige opdracht van het mbo blijft van belang waarbij aandacht moet zijn voor zowel arbeidsmarktperspectief, burgerschap als doorstroom. Ook een dossier met een relatief beperkt arbeidsmarktperspectief moet dus vastgesteld kunnen worden, volgens de minister. Wanneer de arbeidsmarkt een bredere kwalificatie vereist, zoals de commissie Van Gils heeft geadviseerd, vindt de minister dat ook verstandig. Daarna wil de minister onderzoeken of een bredere basis in het eerste jaar voor kwalificaties op niveau 3 en 4 mogelijk is.

Welke aanvullende maatregelen zijn nodig op niveau 2?

De minister noemt de beroepsbegeleidende leerweg van het mbo als kansrijk voor het vinden van een baan en vraagt SBB de mogelijkheden op niveau 2 met het bbl-offensief te vergroten. Ook heeft de minister met SBB afspraken gemaakt over de ondersteuning van praktijkopleiders voor jongeren met een ondersteuningsbehoefte. De minister vraagt SBB om daarnaast een voorstel te doen voor aanvullende maatregelen die nodig zijn gezien de diverse instroom van studenten op niveau 2, rekening houdend met de budgettaire kaders voor SBB.

¹ Onderwijsinspectie, de staat van het onderwijs 2019

Maak remediërende keuzedelen mogelijk

Tot slot geeft de minister aan SBB de opdracht om de instructie voor keuzedelen aan te passen, zodat remediërende keuzedelen op niveau 2 net als in de entree mogelijk worden. Dit met het oog op doorstroom en een voorbereiding op participatie op de arbeidsmarkt en in de samenleving.

Voor studenten met een achterstand kunnen remediërende keuzedelen van meerwaarde zijn om alsnog een startkwalificatie te behalen. Daarmee worden voor deze studenten de kansen op succes in het vervolgonderwijs of op de arbeidsmarkt vergroot, aldus de minister. Het aanpassen van de instructie om bijspijkeren in niveau 2 mogelijk te maken geldt voor alle keuzedelen en niet alleen voor die van taal en rekenen. Daarnaast blijven ook de verdiepende, verbredende en op doorstroom gerichte keuzedelen bestaan. Waar mogelijk zouden studenten ook deze keuzedelen moeten volgen.

1.3 Aanpak

De minister heeft SBB gevraagd in mei 2020 advies uit te brengen. Deze korte termijn vroeg om scherpe focus in het advies. De vraag of vergelijkbare vraagstukken spelen voor niveau 3 en 4 heeft SBB buiten beschouwing gelaten. Prioriteit is het goed toeleiden van studenten naar een startkwalificatie met perspectief op de arbeidsmarkt, in de maatschappij en voor een vervolgopleiding.

Het bestuur van SBB heeft een tijdelijke adviescommissie ingesteld met experts namens onderwijs en bedrijfsleven, die zich over de adviesvraag heeft gebogen (bijlage 2). Het bestuur van SBB heeft de commissie verschillende aandachtspunten meegegeven bij het vraagstuk. De belangrijkste daarvan is de grote diversiteit die de groep studenten op niveau 2 kenmerkt. Dat vraagt om maatwerkoplossingen. De commissie heeft ruimte gekregen om naast de advisering binnen de wettelijke taken van SBB ook andere aandachtspunten te benoemen. Bijzondere aandacht heeft het bestuur gevraagd voor studenten in een kwetsbare positie, het toelatingsrecht en de mogelijke gevolgen van de invoering van de entreeopleiding op de instroom op niveau 2.

Op basis van de aandachtspunten van het bestuur SBB zijn in de analyse van het vraagstuk meegenomen:

- de arbeidsmarktrelevantie van kwalificaties op niveau 2, de sectorale verschillen daarbij (inclusief het belang van beroepsspecifieke mbo-2 kwalificaties) en de werkwijze doelmatigheid;
- de eerder beschreven diversiteit van studenten;
- de mogelijke varianten in verbreding van kwalificaties of het clusteren van kwalificaties tot bredere kwalificatiedossiers met een (groter) aantal uitstromen;
- of een verbreding van de kwalificatie antwoord geeft op de gesignaleerde knelpunten en bijdraagt aan de keuze voor een (zo veel mogelijk) arbeidsmarktrelevant profiel;
- de motieven om brede dossiers en/of smalle kwalificaties aan te bieden gerelateerd aan de behoefte op de arbeidsmarkt, de diversiteit aan studenten en de voor- en nadelen hiervan;
- de ervaringen (kansen en knelpunten) bij bestaande bredere dossiers en kwalificaties, waaronder de cross-over Servicemedewerker.

2. Analyse van het vraagstuk

Hoofdstuk 2 geeft een onderbouwde analyse van de vraagstukken rondom niveau 2, op basis van bestaand onderzoek en cijfermateriaal². De gevolgen van de coronacrisis voor de kans op stage en werk in verschillende sectoren zijn nog onbekend en niet meegenomen in de gebruikte cijfers. De inschatting is dat de coronacrisis voor verschillende sectoren een grote impact heeft, vooral voor de beroepen aan de basis van de arbeidsmarkt. Een rapport van ING³ toont een afnemend gevoel van baanzekerheid en consumentenvertrouwen. De scenario's van het CPB variëren van een economische krimp van 1,2 tot zelfs bijna 10 procent op de wat langere termijn.⁴ Ook het IMF verwacht ingrijpende gevolgen van de coronacrisis voor de Nederlandse economie.⁵ Jongeren hebben meer dan andere leeftijdsgroepen een flexibel contract. Dat maakt hen extra kwetsbaar voor de economische gevolgen van de coronacrisis. In vorige crisissen hebben we gezien dat deze groep vaak als eerste de baan verliest. Misschien wel meer dan ooit is het nodig om jongeren op niveau 2 te helpen om ook daadwerkelijk een startkwalificatie te behalen.

Uit de cijfers blijkt dat er op niveau 2 gelukkig veel goed gaat. Voor het overgrote deel van de studenten biedt een diploma op niveau 2 een gunstige positie op de arbeidsmarkt. Toch zijn er ook uitdagingen. Demografische krimp maakt het voor scholen organisatorisch lastiger om klassen te vullen. De grote verscheidenheid aan vooropleidingen van waaruit studenten instromen op niveau 2 en de grote diversiteit van de studentenpopulatie vragen om meer en meer maatwerk van scholen. Ook voor studenten kan een te grote diversiteit invloed hebben op het thuis voelen in de klas of de beleving op het juiste niveau onderwijs te krijgen. Uit de JOB-monitor 2019 komt naar voren dat de studenttevredenheid op alle niveaus stijgt, behalve op niveau 2. Werkgevers in een aantal sectoren ervaren grote tekorten aan onder andere niveau 2 geschoold personeel. Tegelijkertijd kiezen veel studenten juist voor kwalificaties met een minder gunstig perspectief op de arbeidsmarkt. De analyse in hoofdstuk 2 maakt duidelijk welke aanknopingspunten er zijn om de uitdagingen op niveau 2 het hoofd te bieden en dat wat juist wel goed loopt te behouden en te versterken.

2.1 Instroom en doorstroom

Van de ongeveer 500.000 studenten in het mbo volgen grofweg 80.000 studenten een opleiding op niveau 2. De vooropleidingen waarmee studenten terecht kunnen op niveau 2 zijn divers en daarmee ook het niveau van de studenten. Het in 2017 ingevoerde toelatingsrecht voor studenten kan hier van invloed op zijn. Er lijkt een toename te zijn van studenten die in de basis beroepsgerichte leerweg van het vmbo (al dan niet met leerwegondersteuning) zijn gediplomeerd en op niveau 2 instromen. Voor deze studenten is een niveau 2 opleiding mogelijk cognitief een uitdaging. Het percentage studenten dat doorstroomt vanuit niveau 2 en 3 naar een hoger niveau neemt sinds schooljaar 2016/2017 af⁶. Een verklaring is dat instellingen studenten de afgelopen jaren vaker boven het verwachte niveau plaatsen, waardoor studenten al op een hoger niveau instromen. De opstroom vanuit niveau 2 en 3 is het hoogst in de sectoren zorg en welzijn en economie.

² In de analyse wordt gebruik gemaakt van onderzoek van de CMMBO en echo, uitkomsten van recente interdepartementale onderzoeken naar jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt en mensen met een licht verstandelijke beperking, cijfers van onder andere DUO en CBS.

³ Corona en het effect op de economie, ING, 27 maart 2020

⁴ CPB, Scenario's voor de toekomstige gevolgen van de coronacrisis, 26 maart 2020

⁵ IMF, World Economic Outlook, April 2020

⁶ De staat van het onderwijs (2020)

Vanaf 2015 is er sprake van een flinke toename van statushouders op niveau 2. Vaak is de vooropleiding van deze groep onbekend. De leerbaarheid van deze groep verschilt enorm. Sommige studenten kunnen cognitief een hoger niveau mbo aan, maar starten door onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal toch op niveau 2.

Instroom van buiten het mbo in niveau 2	Aantal studenten
vooropleiding onbekend	4.755
ongediplomeerd/vmbo	6.470
vmbo-bbl	18.084
vmbo kbl	3.061
vmbo gl	284
vmbo tl	1.609
havo	396
vwo	73
Totaal	34.732

Figuur 1: Instroom van buiten het mbo in niveau 2 per 1-10-2019 (bron: DUO)

Niveau 2 is een belangrijke vervolgstap voor entree-gediplomeerden. In 2019/2020 stroomde 71% van de entree-gediplomeerden door naar een hogere mbo-kwalificatie. Van hen deed 88% de vervolopleiding op niveau 2. Het gaat om bijna 7.300 studenten. De sectoren met de meeste gediplomeerde doorstromers vanaf entree zijn Zorg, welzijn en sport, gevolgd door Voedsel, groen en gastvrijheid, Techniek en gebouwde omgeving, Handel en Mobiliteit, transport, logistiek en maritiem. Het gaat meer specifiek vooral om de Zorg, Gastvrijheid, Mobiliteit, Transport en logistiek en Office.

Opleiding	Aantal gediplomeerden	% doorstroom binnen mbo	Waarvan naar niveau 2
Assistent verkoop/retail	2.522	78%	87%
Assistent procestechniek	20	40%	88%
Assistent plant, dier of (groene) leefomgeving	436	51%	94%
Assistent mobiliteitsbranche	602	73%	93%
Assistent logistiek	836	59%	93%
Assistent installatie- en constructietechniek	997	69%	94%
Assistent horeca, voeding of voedingsindustrie	1.337	65%	91%
Assistent dienstverlening en zorg	4.298	74%	83%
Assistent bouwen, wonen en onderhoud	712	61%	95%
Totaal	11.760	71%	88%

Figuur 2: Instroom vanuit Entree naar mbo niveau 2 per 1-5-2020 (bron: SBB)

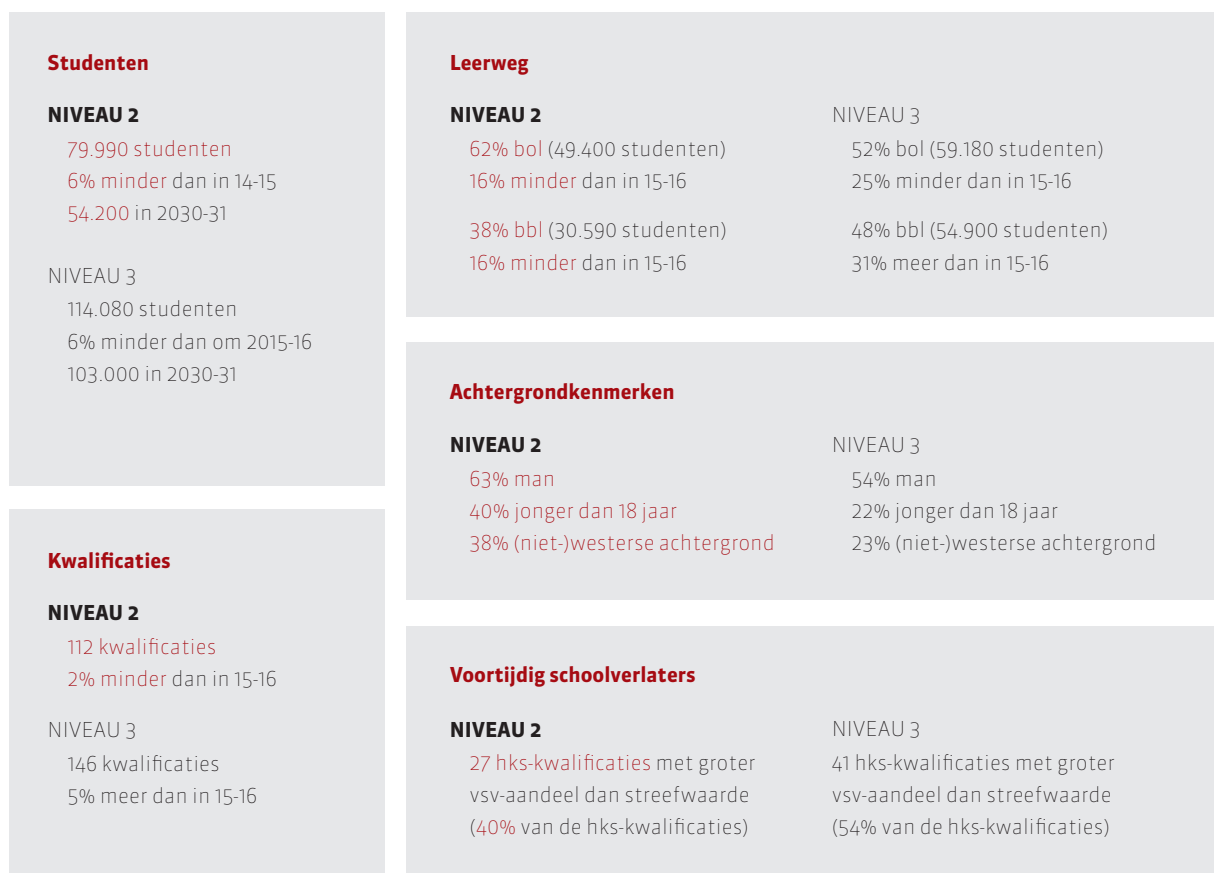
2.2 Studenten in een kwetsbare positie

Hoewel 'de' mbo-student nergens bestaat, kent zeker de studentenpopulatie op niveau 2 een grote diversiteit. Bij veel studenten verloopt de opleiding gelukkig probleemloos. Vooral voor bbl-studenten geldt dat zij een duidelijke beroepskeuze weten te maken, minder tussentijds uitvallen en veelal na diplomering een gunstige positie hebben op de arbeidsmarkt.

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Ook veel bol-studenten doen het goed, maar deze groep kent relatief meer studenten in een kwetsbare positie. In een rapport van de CMMBO naar economisch-administratieve beroepen⁷ werd zelfs 80% van de studenten gerekend tot deze groep. Met name studenten die geen beroepskeuze weten te maken en dan ‘maar wat kiezen’ en studenten met uiteenlopende problematiek zijn kwetsbaar in het onderwijs. In een onderzoek⁸ naar kwetsbare doelgroepen op niveau 2 bleken vooral de aanwezigheid van een steunend netwerk, voldoende middelen en het voor ogen hebben van een doel in samenhang met elkaar belangrijk voor de keuze van de interventie. Studenten die zowel beschikken over voldoende steunmogelijkheden en een helder beeld hebben van hun doel laten we binnen deze adviesvraag buiten beschouwing.

De groep studenten die het moeilijk heeft binnen het huidige stelsel kenmerkt zich door een meer dan gemiddeld grote behoefte aan begeleiding en/of onvoldoende zicht op eigen mogelijkheden en drijfveren. Hierbij gaat het niet om een homogene groep: de achtergrond en aard van de problematiek verschilt per student. Er kan sprake zijn van sociale, psychische, cognitieve of materiële problematiek (of een combinatie daarvan) maar ook om bijvoorbeeld taalachterstand. In een intake is het belangrijk om aandacht te hebben voor het type student zodat bij de start maatwerk geboden kan worden. Dat dat niet gemakkelijk is onderschrijft de Inspectie in De staat van het onderwijs, 2020. Een goed beeld vormen van de student en met een gedifferentieerd aanbod maatwerk bieden moet verder verbeterd worden.

Figuur 3: studenten in cijfers⁹

⁷ CMMBO, Advies Profiel van mbo-studenten van economisch-administratieve beroepsopleidingen, 2019

⁸ Talitha Stam, ECBO, februari 2019

⁹ Het grote aandeel jongeren (18-) op niveau 2 komt deels doordat de opleiding korter duurt dan opleidingen op niveau 3 en 4

2.3 Sectorale verschillen

In deze paragraaf wordt een aantal observaties van sectorkamers toegelicht over sectorale ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Binnen de bestaande systematiek wordt door sectorkamers geanticipeerd op de ontwikkelingen op niveau 2. Tussen sectoren ziet men, als het om niveau 2-opleidingen gaat, grote verschillen tussen bol- en bbl-studenten. Vergelijkbare sectorale verschillen zijn er ten aanzien van (al dan niet verwante) doorstroom. Gemiddeld stroomt meer dan de helft van de niveau 2 gediplomeerden door binnen het mbo, voornamelijk naar een hoger niveau.

In de sectoren Techniek en Gebouwde Omgeving (TGO) en Mobiliteit, Transport, Logistiek en Maritiem (MTLM), beide met een groot aantal studenten en kwalificaties op niveau 2, is sprake van een grote groep bbl-studenten. Deze bbl-studenten kiezen heel bewust voor een vakgerichte, concrete opleiding en willen graag snel aan het werk. De sectoren hebben een traditie om werknemers op te leiden vanaf niveau 2 naar 3 en verder.

In de sectoren Zakelijke Dienstverlening en Veiligheid (ZDV) en ICT en Creatieve Industrie (ICT&CI) zijn er voor de kwalificaties op niveau 2 een beperkt aantal studenten nodig op de arbeidsmarkt. In deze sectoren probeert men zoveel mogelijk studenten te laten doorstromen naar niveau 3 of 4. De sectorkamer ZDV werkt aan verbreding van kwalificaties om ook gediplomeerden op niveau 2 die niet doorstromen voldoende arbeidsmarktperspectief te bieden.

In verschillende sectoren wordt, op grond van de ontwikkelingen die een sectorkamer waarneemt, gewerkt aan actualisatie van kwalificatiedossiers op niveau 2 door bijvoorbeeld het samenvoegen van kwalificaties, het verbreden van dossiers of de ontwikkeling van keuzedelen. De sectorkamers Handel en MTLM schuiven bijvoorbeeld gezamenlijk de kwalificaties in (groot)handel en logistiek in elkaar op basis van signalen uit de arbeidsmarkt. Binnen TGO wordt gezocht naar clustering of verbreding van de kwalificaties bij metaalbewerken, bouw- en installatietechniek.

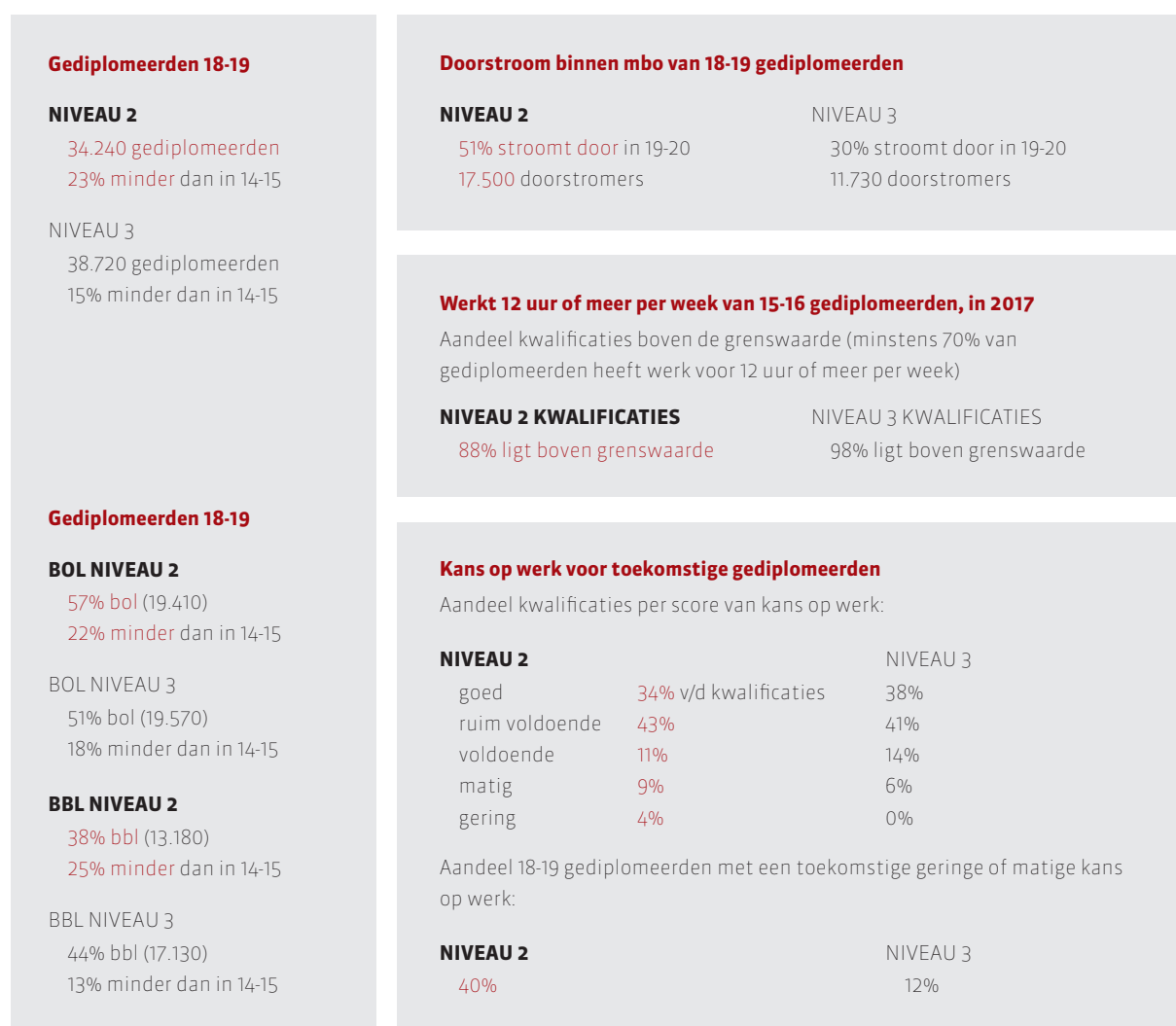
	Aantal studenten niveau 2				Aantal kwalificaties niveau 2			
	2015-2016		2019-2020		2015-2016		2019-2020	
	bol	bbl	bol	bbl	bol	bbl	bol	bbl
Cross-over	0	0	1.822	156	0	0	1	2
TGO	7.073	10.067	4.036	12.186	26	49	26	49
MTLM	4.493	6.006	3.465	6.759	15	20	14	20
ZWS	15.326	902	14.483	2.977	3	3	3	3
Handel	6.079	2.376	4.821	1.990	2	3	2	3
ICT	3.885	40	3.722	31	8	3	7	4
VGG	10.393	6.295	7.631	5.137	14	17	15	17
ZDV	11.446	702	9.397	1.345	6	4	5	3
SV	46	36	27	6	1	4	1	1

De sectorkamers Zorg, Welzijn en Sport (ZWS) en Voedsel, Groen en Gastvrijheid (VGG) geven aan dat de kwalificaties op niveau 2 voldoende aansluiten op de arbeidsmarkt. Zij zien forse wijzigingen in de kwalificatiedossiers niet als noodzakelijk – anders dan de reguliere periodieke actualisering. De sectorkamer ZWS wijst wel op de noodzaak om diverse doelgroepen binnen niveau 2 (bijvoorbeeld de Helpende Zorg & Welzijn) maatwerk te bieden wat betreft de pedagogisch-didactische aanpak. Binnen de sector VGG lijkt het aantal studenten over het algemeen in balans te zijn met de vraag op de arbeidsmarkt.

2.4 Arbeidsmarktperspectief

In deze paragraaf worden cijfers weergegeven over het arbeidsmarktperspectief voor gediplomeerden op niveau 2. In de gebruikte feiten en cijfers is nog geen rekening gehouden met de gevolgen van de coronacrisis op de kans op stage, leerbaan en werk. De verwachting is dat een aantal sectoren hard geraakt worden. Dit vertaalt zich naar meer baanonzekerheid, toenemende werkloosheid en minder beschikbare stage en leerbanen.

Op basis van de cijfers uit 2019 is de conclusie dat de kans op werk op niveau 2 over het algemeen iets minder gunstig is dan op niveau 3, maar alsnog goed is te noemen. In het jaarverslag 2019 wijst de Commissie Macrodoelmatigheid mbo erop dat het arbeidsmarktperspectief voor niveau 2 bol gediplomeerden structureel afneemt. SBB constateert dat hierin grote verschillen zijn tussen kwalificaties. Een ruime meerderheid van de niveau 2 kwalificaties (87%) biedt een gunstige kans op werk. Twaalf kwalificaties (13%), voornamelijk opleidend tot dienstverlenende beroepen, bieden een geringe of matige kans op werk. Dat aandeel is ongeveer even groot als dat van niveau 3 en kleiner dan niveau 4. Opvallend is dat relatief veel studenten op deze twaalf kwalificaties diplomerende (40% van de gediplomeerden in 2018-19).

Figuur 5: gediplomeerden in cijfers

2.5 Breed opleiden en breed kwalificeren

Een terugkerend vraagstuk is op welke manier studenten, zeker op niveau 2, het beste voorbereid worden op de arbeidsmarkt: met een brede of juist een vakspecifieke beroepsopleiding. Wat biedt de beste uitgangspunten voor de arbeidsmarktpositie, op de korte en de wat langere termijn?

De veronderstelling is soms dat een brede kwalificatie meer kansen biedt, maar dan moet dat wel passen bij de vraag op de arbeidsmarkt. Daarnaast zouden brede opleidingen wellicht kunnen helpen om te oriënteren en een beroepsbeeld te ontwikkelen.

Aan de kant van de onderwijspraktijk, in het curriculum, zijn er verschillende voorbeelden van scholen die hun (bol-)studenten breed opleiden en uiteindelijk op één kwalificatie diplomeren. Bijvoorbeeld met opleidingen die breed beginnen, waarbij keuzemomenten voor uitstroommogelijkheden zoveel mogelijk worden uitgesteld. Scholen doen dat onder meer door studenten in carrouselvorm kennis te laten maken met verschillende kwalificaties of door te beginnen met een inschrijving van de student op het niveau van een opleidingsdomein.

Een andere invulling van breed opleiden is door de opleiding te baseren op meerdere kwalificatiedossiers. Bijvoorbeeld omdat dat de enige manier is om een opleidingsaanbod op niveau 2 in stand te kunnen houden. Heel specifiek komt dubbel diplomeren voor: de student behaalt twee afzonderlijke kwalificaties. Breed opleiden is mogelijk zonder dat de kwalificatiestructuur aangepast hoeft te worden.

Aan de kant van het stelsel, in de kwalificatiestructuur, zijn ook verschillende vormen van verbreding mogelijk. Uitgangspunt is de herkenbaarheid van een kwalificatie voor de arbeidsmarkt. De afgelopen jaren zijn diverse maatregelen genomen om te zorgen dat kwalificaties op niveau 2 beter perspectief bieden. Sommige arbeidsmarktgebieden veranderen zodanig snel, dat er behoefte is aan een bredere kwalificatie. Of het gaat om beroepen die in verschillende contexten kunnen worden uitgevoerd. De medewerker secretariaat en receptie of de servicemedewerker gebouwen zijn kwalificaties die inzetbaar zijn binnen uiteenlopende contexten. Daarnaast wordt gezocht naar verbreding door het (nog verder) bundelen van kwalificaties tot een breed kwalificatiedossier op basis van gemeenschappelijke werkprocessen en vaardigheden, die dan veelal in het eerste deel van de opleiding aan de orde kunnen komen. In alle gevallen moet de opleiding kans bieden op een baan én een stage.

Bij herziening van de kwalificatiestructuur is gericht gezocht naar mogelijkheden voor clustering. In die tijd is het kwalificatiedossier Dienstverlening ontstaan, en ook het dossier Entree. Dossiers met een brede generieke basis die leiden tot uitstroom op verschillende (beroepsspecifieke) kwalificaties. De ervaring was toen wel, dat clustering eindig is. Er is weliswaar enige winst te halen op clustering, maar dat mag niet leiden tot onherkenbaarheid of 'van alles niets weten'.

De grote verschillen tussen karakter en arbeidsmarkttypering van de sectoren zijn terug te vinden in de keuzes die sectorkamers maken voor smalle of brede kwalificaties en/of dossiers. Bijvoorbeeld in de sectorkamer ZDV denkt men voor de zakelijke dienstverlening aan één dossier met een brede kwalificatie op niveau 2, een brede op niveau 3 en verschillende specialisaties op niveau 4. Dit dossier moet doorstroom vergemakkelijken en waar nodig specialisatie mogelijk maken. De techniek kenmerkt zich door het grote aantal verschillende kwalificaties. De sectorkamer TGO zoekt momenteel naar de gemeenschappelijkheid binnen de kwalificaties in de metaal, waarmee studenten (via inschrijving op domein-niveau) een brede basis krijgen en daarna kiezen. Ook is overwogen om voor bepaalde specialistische kennis en vaardigheden keuzedelen en/of certificaten te ontwikkelen, waarmee het diploma verrijkt wordt.

2.6 Cross-over Servicemedewerker

Om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen op het snijvlak van verschillende sectoren kunnen scholen samen met bedrijven een cross-over kwalificatie samenstellen uit verschillende reeds vastgestelde, reguliere kwalificaties. Dit experiment loopt tot en met 31 juli 2025 en wordt in opdracht van OCW gemonitord door KBA Nijmegen.

Bijzondere aandacht gaat in dit experiment uit naar de cross-over Servicemedewerker, een combinatie van kwalificaties uit de drie dossiers Dienstverlening (Helpende zorg en welzijn, Facilitair medewerker en Medewerker sport en recreatie), Economie en administratie (medewerker (financiële) administratie, medewerker secretariaat en receptie) en ICT support (medewerker ICT). Er worden dus werkprocessen uit zes kwalificaties gecombineerd.

Deze brede kwalificatie was aanvankelijk, in 2017, het initiatief van één roc met enkele bedrijven, op basis van een regionale arbeidsmarktverzoek naar breed inzetbare medewerkers. Inmiddels wordt de cross-over door een groot aantal scholen aangeboden. De opleiding wordt voornamelijk door bol-studenten gevolgd (93%).

	Aantal studenten in de opleiding Servicemedewerker	Aantal onderwijsinstellingen dat de opleiding Servicemedewerker aanbiedt
2017 - 2018	346	1
2018 - 2019	877	2
2019 - 2020	1.968	7
2020 - 2021	2.500 - 3.000 (prognose)	16

Figuur 6: Ontwikkeling aantal studenten en aanbieders cross-over Servicemedewerker

Omdat de opleiding nog maar recent wordt aangeboden, zijn er nog weinig relevante feiten en cijfers beschikbaar. Zo zijn er geen gegevens over de kans op werk. Ook zijn er geen andere arbeidsmarktgegevens beschikbaar, zoals het aandeel gediplomeerden dat werk vindt. Evenmin is bekend wat de kans op stage is. Er is bij cross-over kwalificaties geen garantie afgegeven van het aantal praktijkplaatsen door het bedrijf waarmee een samenwerkingsovereenkomst is afgesloten. Belangrijk signaal is dus of er voldoende stages en leerbanen beschikbaar zijn voor studenten van de Servicemedewerker.

Instellingen met Servicemedewerker in het aanbod	2016-17	2019-20	toe-/afname	ontwikkeling
Helpende Zorg en Welzijn	2.184	2.284	100	5%
Logistiek medewerker	383	480	97	25%
Medewerker (financiële) administratie	392	141	-251	-64%
Medewerker facilitaire dienstverlening	215	207	-8	-4%
Medewerker ICT support	203	225	22	11%
Medewerker secretariaat en receptie	432	145	-287	-66%
Medewerker sport en recreatie	350	311	-39	-11%
Verkoper	1.377	818	-559	-41%
Totaal	5.536	4.611	-925	-17%

Instellingen zonder Servicemedewerker in het aanbod	2016-17	2019-20	toe-/afname	ontwikkeling
Helpende Zorg en Welzijn	7.583	10.177	2.594	34%
Logistiek medewerker	2.182	2.258	76	3%
Medewerker (financiële) administratie	1.932	2.110	178	9%
Medewerker facilitaire dienstverlening	1.699	1.685	-14	-1%
Medewerker ICT support	2.029	2.126	97	5%
Medewerker secretariaat en receptie	1.473	1.338	-135	-9%
Medewerker sport en recreatie	2.328	2.796	468	20%
Verkoper	6.550	5.614	-936	-14%
Totaal	25.776	28.104	2.328	9%

Figuur 7: Aantal studenten in kwalificaties (verwant aan Servicemedewerker) aan instellingen die Servicemedewerker wel of niet aanbieden (bron: DUO, SBB)

Verschillende sectorkamers vragen aandacht voor de cross-over Servicemedewerker. Een risico is dat de Servicemedewerker de beroepsspecifieke kwalificaties, waar blijvende vraag naar is op de arbeidsmarkt, verdringt. Dit lijkt voor een aantal kwalificaties het geval te zijn. De inschrijvingen op verwante beroepsspecifieke niveau 2 kwalificaties aan instellingen waar de cross-over Servicemedewerker is gestart zijn afgenomen. Vooral Verkoper, Medewerker secretariaat en receptie en Medewerker (financiële) administratie laten een grote afname zien in deelnemers. Aan de instellingen die de Servicemedewerker niet aanbieden, is het aantal studenten op de beroepsspecifieke kwalificaties minder hard gedaald of juist toegenomen.

Onderwijs en bedrijfsleven onderschrijven het belang om alle jongeren op niveau 2, ook de kwetsbare, toe te leiden naar een goede plek op de arbeidsmarkt of naar vervolgonderwijs. Ook de cross-over Servicemedewerker kan daarin een rol spelen. De arbeidsmarkt verandert en in sommige sectoren kan de Servicemedewerker tegemoet komen aan de vraag uit het bedrijfsleven om veelzijdige medewerkers. De opleiding kan helpen de zelfredzaamheid van de student te vergroten. Met keuzedelen kan de student zich bovendien specialiseren. Daarbij moeten we wel oog hebben voor de directe inzetbaarheid op de arbeidsmarkt.

Vooralsnog is het afwachten welke conclusies er op basis van de cijfers getrokken kunnen worden over de cross-over Servicemedewerker en het perspectief voor studenten. Wellicht is op grond van onderzoek door KBA Nijmegen een tussentijdse bijstelling nodig. Het bestuur van SBB heeft de thema-adviescommissie Doelmatigheid gevraagd om voor de zomer advies uit te brengen hoe om te gaan met de werkwijze doelmatigheid in relatie tot de cross-overs. Het ministerie van OCW stelt zich op standpunt dat cross-overs meetellen met afspraken over studentenaantallen en wil hiervoor indicatoren ontwikkelen.

Als een kwalificatie door een sectorkamer wordt besproken in het kader van de werkwijze doelmatigheid, kan de sectorkamer adviseren om verwante cross-overs mee te tellen in kwantitatieve afspraken.

2.7 Oriënteren gaat door in het mbo

Op het vmbo start de student met loopbaanoriëntatie. In 2018 lanceerde minister Van Engelshoven de site KiesMBO.nl waarmee leerlingen een goed beeld krijgen van hun mogelijkheden in het mbo. Inmiddels hebben ruim 600.000 leerlingen, docenten en ouders de site bezocht. Niet alleen vmbo-leerlingen, maar ook mbo-studenten maken gebruik van de site: van de bezoekers volgt 25% een mbo-opleiding. De zoektocht naar een studie of beroep is bij veel jongeren niet klaar wanneer ze van het vmbo afkomen. Overeenkomstig hun levensfase zijn jongeren op zoek naar wie ze zijn en wat het beste bij hen past. Ook binnen het mbo is het daarom belangrijk om studenten die nog midden in deze zoektocht zitten de kans te geven zich te oriënteren.

Recentelijk is er veel aandacht voor een ‘tussenjaar’ voor (kwalificatieplichtige) mbo-studenten. Een aantal scholen biedt studenten, zeker op niveau 2, de mogelijkheid om het keuzemoment uit te stellen. In het eerste jaar maken studenten via een brede basis kennis met verschillende beroepsgerichte vakken en is veel aandacht voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding, generieke vaardigheden en beroepshouding. Op een later moment tijdens de studie switcht de student naar een opleiding waar hij of zij beroepsgericht uitstroomt.

In het verleden, vóór 1996, bestond daarvoor in het leerlingwezen het zogeheten ‘Oriëntatie en Schakelen’. Dit bood mogelijkheden om studenten een bepaalde periode aan te bieden waarin met meerdere beroepen en opleidingen in een sector werd kennisgemaakt voordat men een opleidingskeuze maakte. Bij de vorming van roc's is dit verdwenen. Ondertussen is ook het voorbereidend beroepsonderwijs opnieuw ingericht. In het huidige vmbo heeft de beroepencontext lang onder druk gestaan, pas nu begint de aandacht daarvoor terug te komen. Weliswaar maakt LOB deel uit van het curriculum van het vmbo, maar uit recent onderzoek en uit de praktijk is gebleken is een toenemende groep jongeren doorstroomt naar het mbo zonder een helder beeld van de mogelijkheden of hun voorkeuren. Voor die groep kan een periode van oriënteren helpen om wél een juiste keuze te kunnen maken.

3. Ruimte in de kwalificatiestructuur voor niveau 2

SBB gaat, zoals uit hoofdstuk 2 blijkt, serieus om met de wettelijke taak om kwalificatiedossiers goed aan te laten sluiten op de beroepsvereisten. Daarbij zien we een grote verscheidenheid aan kwalificaties en kwalificatiedossiers die breed zijn waar het kan, maar specifiek zijn waar dat nodig is. De kwalificatiestructuur biedt hiervoor voldoende ruimte.

De mate waarin beroepen onderhevig zijn aan veranderingen verschilt. Vooral ambachtelijke en technische beroepen in het primaire proces kennen een grote mate van stabiliteit, denk aan de lasser, bakker, schilder of kapper. Ondanks dat we leven in een tijdperk van grote maatschappelijke transitie blijven deze beroepen noodzakelijk en veelal ongewijzigd. Om op te blijven leiden voor het vereiste vakmanschap is het nodig om vast te houden aan beroepsspecifieke kwalificaties.

De invloed van bijvoorbeeld technologisering en globalisering op dienstverlenende en administratieve beroepen, vaak in het secundaire proces binnen een organisatie, is veel groter. Het arbeidsmarktperspectief neemt af, beroepen veranderen of ontwikkelen zich dermate snel dat de vereiste vaardigheden al op korte termijn moeilijk te voorspellen zijn. Niet alleen het beroepenveld, ook het beroepsbeeld van de studenten is hier vaak diffuus. Tegelijkertijd blijken de beroepen aantrekkelijk voor grote groepen studenten. Al in het vmbo is het beroepsgerichte examenprogramma Dienstverlening en Producten populair. Deze lijn zet door in het mbo. In dit advies gaat onze aandacht daarom vooral uit naar kwalificaties in deze sector.

3.1 Een breed dossier voor dienstverlenende beroepen?

De economisch-administratieve beroepen staan onder druk. De kans op werk is, met uitzondering van de kwalificatie Verkoper, voor deze kwalificaties ongunstig. De populariteit van de opleidingen is groot. In een aantal aangrenzende sectoren zijn juist tekorten aan geschoold personeel op niveau 2. Een T-shaped dossier voor de dienstverlenende beroepen biedt mogelijk kansen. Kwalificaties met meer en minder arbeidsmarktperspectief maken deel uit van de uitstroombmogelijkheden zodat studenten verleid kunnen worden te kiezen voor de kansrijke beroepen.

Bij herziening van de kwalificatiestructuur zijn verschillende verwantschapsanalyses gedaan. Hieruit is in 2016 onder andere het huidige dossier Dienstverlening ontstaan. Behalve tussen de kwalificaties in dit dossier zijn er in meer en mindere mate verwantschappen gevonden tussen tien dienstverlenende beroepen, te weten de medewerker secretariaat en receptie, medewerker financiële administratie, helpende Zorg en Welzijn, medewerker facilitaire dienstverlening, medewerker sport en recreatie, medewerker ICT support, logistiek medewerker, parts/baliemedewerker, verkoper en gastheer/gastvrouw.

De tien 'dienstverlenende' kwalificaties zijn in beheer van zes sectorkamers, waardoor de dossiers begrijpelijkerwijs verschillen: in context, in vocabulaire en in de plaatsing van de vaak gelijksoortige werkprocessen door de opleiding heen. Een eerste stap is om te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is om meer overeenstemming aan te brengen in het basisdeel van de betreffende kwalificatiedossiers. Dat betekent dus: in elk van de dossiers beter inzichtelijk maken waar de gemeenschappelijke, sectordoorsnijdende kennis, vaardigheden en competenties zitten waarmee studenten hun kansen op een snel veranderende arbeidsmarkt vergroten. Een verbijzondering van kennis en vaardigheden, specifiek voor een sector of beroep, kan geïncorporeerd (blijven) worden in het profieldeel van de dossiers.

De volgende stap, het ontwerpen van een breed dossier voor dienstverlenende beroepen, kent voor- en nadelen. Gunstig is dat in een breed dossier de beroepsspecifieke (dienstverlenende) kwalificaties blijven bestaan. Studenten die weten wat ze willen kunnen direct in de gekozen beroepscontext aan de slag. De gemeenschappelijke basis maakt het gemakkelijker voor studenten om over te stappen en zonder helemaal opnieuw te beginnen verder te gaan met hun studie; een optie die ook de schooluitval

zal afremmen. Een risico is dat een brede basis te weinig ruimte en tijd laat aan de benodigde ontwikkeling van vakspecifieke vaardigheden. Ook moet onderzocht worden of de doorstroommogelijkheden naar een hoger, meer arbeidsrelevant niveau geborgd blijven binnen een breder dossier en hoe de relevantie van bpv behouden kan worden. Het bestuur van SBB zal de sectorkamers verzoeken de mogelijkheden hiertoe te onderzoeken.

De werkwijze macrodoelmatigheid kan ingezet worden om de aantallen studenten op de beroepsspecifieke kwalificaties te sturen. De brede basis is toegankelijk voor de grote groep studenten die zich aangetrokken voelt tot dienstverlenende, economische of administratieve beroepen. Op de uitstroom naar elk van de kwalificaties is de werkwijze macrodoelmatigheid van toepassing. Het aantal studenten dat toegelaten wordt tot een kwalificatie is afhankelijk van het arbeidsmarktperspectief.

Dit biedt wellicht zelfs mogelijkheden voor de cross-over Servicemedewerker. Het aantal studenten dat vanuit de brede basis kiest voor de Servicemedewerker kan met de werkwijze macrodoelmatigheid in evenwicht gehouden worden met de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Daar zit echter ook een risico aan. Bredere kwalificaties hebben de neiging om smallere kwalificaties te verdringen, ook als de arbeidsmarktperspectieven van de laatste groep gunstiger zijn (zie figuur 6 in paragraaf 2.6).

3.2 Remediërende keuzedelen

In opdracht van minister Van Engelshoven heeft SBB het toetsingskader aangepast voor ‘bijspijker’ keuzedelen (bijlage 3). Remediërende keuzedelen op niveau 2 moeten ontbrekende vaardigheden van de student op het juiste niveau brengen. Een goede beheersing van onder andere de Nederlandse taal, rekenvaardigheden en digitale vaardigheden zijn voorwaardelijk voor maatschappelijke participatie. Remediërende keuzedelen helpen studenten om deze vaardigheden beter te beheersen, daardoor hun startkwalificatie te behalen en succesvol door te stromen naar een vervolgstudie op een hoger niveau of kansrijker te zijn bij het vinden van een baan.

Remediëring gaat echter ten koste van waardevolle verbreding en verdieping. SBB roept scholen daarom op om terughoudendheid te betrachten bij de inzet van remediërende keuzedelen en andere manieren om vaardigheden op het juiste niveau te brengen niet uit te sluiten. Bijvoorbeeld het verlengen van de studieduur, duale inburgeringstrajecten of extra taalonderwijs in cofinanciering met de gemeente bieden daartoe mogelijkheden. Hierover meer bij “Aandacht voor taal” in het volgende hoofdstuk.

De aanpassing van het toetsingskader maakt deel uit van een (korte termijn) evaluatie van het gehele toetsingskader, waarbij ook OCW zelf betrokken is. Naar verwachting zal de evaluatie vóór de zomer van 2020 leiden tot een advies van SBB aan de minister om een bijgesteld toetsingskader vast te stellen.

3.2 Samenvatting advies kwalificatiestructuur

Onderwijs en bedrijfsleven, verenigd in SBB, zijn aan zet om binnen de kwalificatiestructuur een goede aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt te borgen. De sectorkamers geven hier, met aandacht voor de eigenheid van de branche, vorm en inhoud aan. Ten aanzien van de kwalificatiestructuur adviseert SBB het volgende:

Een breed dossier voor dienstverlenende beroepen

- Binnen de dienstverlenende beroepen gaan de aanpassingen verder dan het besluit van een enkele sectorkamer. SBB vraagt de betrokken sectorkamers om de mogelijkheden van een breed dossier Dienstverlening (met een gemeenschappelijk basisdeel en sectorspecifieke profieldelen) te onderzoeken en voor- en nadelen hiervan goed in beeld te krijgen. Hiervoor stelt het bestuur een tijdelijke werkgroep aan waarin leden van betrokken sectorkamers zitting nemen.

Remediërende keuzedelen

- Eén taal en structuur om sectordoorsnijdende kennis en vaardigheden in beeld te brengen maakt vanzelfsprekend onderdeel uit van een gemeenschappelijke basis. Als in de beschrijving van (onderdelen van) verschillende kwalificaties beter inzichtelijk wordt waar verwantschap zit, dan wordt het voor mbo-scholen gemakkelijker om opleidingen te bundelen, examens te hergebruiken of schaalvoordelen te behalen. SBB onderneemt verschillende initiatieven om de beschrijving van de inhoud van kwalificaties verder te standaardiseren. Een gezamenlijke body of knowledge and skills en het in beeld krijgen van sectordoorsnijdende kennis en vaardigheden zijn hier voorbeelden van.

4. Noodzakelijke aanvullende maatregelen op niveau 2

Uit de analyse in hoofdstuk 2 wordt duidelijk dat het overgrote deel van de studenten succesvol is op niveau 2 en met de behaalde kwalificatie doorstroomt naar de arbeidsmarkt of naar een hoger niveau binnen het mbo. Toch is er sprake van een groep studenten in een kwetsbare positie op niveau 2, die ondanks de afgelopen periode van hoogconjunctuur problemen ondervond bij het volgen van hun opleiding. De cijfers per sector verschillen sterk, maar experts schatten in dat in een klas gemiddeld één derde van de groep extra begeleiding nodig heeft, oplopend tot tweederde van de groep bij opleidingen voor de dienstverlenende beroepen. Voor deze studenten is maatwerk nodig, juist in de tijd waar naar verwachting deze groep het hardst getroffen wordt door de gevolgen van de coronacrisis.

Een breed dossier voor de dienstverlenende beroepen kan deze studenten helpen een beter onderbouwde keuze voor een beroep te maken. Maatregelen waarmee deze groep nog veel meer geholpen is, zijn een gedegen oriëntatie, contextrijk leren, maatwerk en vooral een goede begeleiding. Ook moeten we accepteren dat een verlenging van de studieduur noodzakelijk kan zijn wanneer deze groep studenten meer tijd nodig heeft voor het behalen van het diploma. SBB heeft grote zorgen over deze groep en vraagt de minister om met een adequate inzet van preventieve maatregelen deze kwetsbare groep te ondersteunen.

4.1 Ruimte voor oriëntatie

Als mbo-studenten vanuit het vmbo instromen, is het de veronderstelling dat zij een (geïnformeerde) keuze hebben gemaakt voor een studie. De partijen in het mbo trekken samen op om daarvoor instrumenten aan te bieden, waarvan de belangrijkste KiesMBO.nl is. Vmbo-leerlingen krijgen door middel van beroepenfilmpjes en heldere beschrijvingen een goed beeld van de beroepsmogelijkheden in het mbo. Gebruikers kunnen opleidingen met elkaar vergelijken. Ook wordt binnenkort een module gelanceerd waarmee leerlingen en hun docent klassikaal via een interactieve game de beroepen verkennen. Een structurele financiering van de site is nodig om deze vorm van loopbaanoriëntatie beschikbaar en actueel te houden.

Toch blijkt de praktijk weerbarstig. Er is een groep mbo-studenten die ‘maar iets kiest’. Met alle risico’s van switch, teleurstelling of uitval van dien. SBB is van mening dat de groep die het echt niet weet de kans moet krijgen tot een juiste keuze te komen. Om deze periode van oriëntatie vorm te kunnen geven, kan een school gebruik maken van een inschrijving op opleidingsdomein eventueel in samenhang met een verlenging van de opleidingsduur.

Vista College heeft een leerplein ingericht gebaseerd op het onderwijsconcept Challenge Based Learning. Door te werken met challenges is het mogelijk dat meerdere opleidingen (klein en groot) gezamenlijk onderwijs verzorgen waardoor een student kan kiezen voor zijn voorkeursopleiding. Het wordt eenvoudiger voor een student om van richting te veranderen zonder studieovertraging op te lopen. In de challenge wordt gebruikt gemaakt van een opdracht waarin vakinhoud gecombineerd wordt met generieke onderdelen. Aan iedere casus wordt een netwerkpartner (bedrijf) gekoppeld ten behoeve van de inhoud. De netwerkpartner is betrokken bij de opstart, uitvoering en afronding van de challenge. Het concept is gebaseerd op het coach principe. De student voert de regie over het leren. De docent of coach begeleidt hierbij.

Opleidingsdomeinen zijn bedoeld om voor studenten die bij de start in het mbo nog geen keuze hebben gemaakt, de opleidings- en beroepskeuze vergemakkelijken. De verwachting is dat deze studenten door een brede instroom en een breder programma een betere studiekeuze maken, waardoor zij minder tussentijds overstappen, vaker en eerder een diploma behalen en dus effectiever en efficiënter onderwijs krijgen. Een student krijgt dan de mogelijkheid om zich te oriënteren op het brede beroepenpalet dat het domein te bieden heeft. Het laten kennismaken met de verschillende

mogelijkheden, vergezeld van een helder advies over arbeidsmarktrelevantie helpt studenten een weloverwogen keuze te maken. Dat moet zo kort mogelijk en uitsluitend voor die studenten die geen keuze weten te maken. Na de periode stroomt de student in op een arbeidsmarktrelevante opleiding die toeleidt naar een startkwalificatie. Meerdere instroommomenten per jaar faciliteren een snelle doorstroom. Studenten moeten voor het behalen van de startkwalificatie blijven voldoen aan de vereiste periode van kwalificatie-gerelateerde bpv. Dit kan de studieduur verlengen. De impact van het inschrijven op domein op de systemen en processen van SBB moet onderzocht worden.

4.2 Aandacht voor taal

In Nederland hebben 1,8 miljoen mensen tussen de 16 en 65 jaar moeite met taal en/of rekenen. Meer dan de helft van deze groep is autochtoon. Laaggeletterdheid bemoeilijkt maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid.

Taalvaardigheid van studenten wordt het meest bevorderd bij opleidingen die een visie op taal of taalbeleid hebben, aldus de Onderwijsinspectie in “De staat van het onderwijs 2020”. Het werkt stimulerend als scholen het vak Nederlands geïntegreerd in het programma aanbieden. Opleidingsprogramma’s waarin taal- en vakonderwijs op elkaar afgestemd worden, blijken succesvol te zijn en voor betere resultaten te zorgen dan wanneer het vak Nederlands los staat van de beroepsvorming. Bij opleidingen waarbij Nederlands niet alleen een zaak is van de docent Nederlands, voelt het hele team zich verantwoordelijk. Zij laten Nederlands ook in de beroepsgerichte vakken aan bod komen. Zodra het terugkomt in alle lessen of deel uitmaakt van een project, is er bij studenten minder weerstand tegen Nederlands.

Ook is met de toename van het aantal statushouders en gezinsmigranten in Nederland het aantal studenten dat de Nederlandse taal nog onvoldoende beheerst op niveau 2 gegroeid. Deze groep laatste is cognitief vaak prima in staat om niveau 2 te volgen maar struikelt op taal. Een startkwalificatie behalen is voor deze groep alleen mogelijk, als het taalniveau minimaal 2F is. SBB benadrukt daarom het belang van extra aandacht voor taal op niveau 2.

4.3 Het belang van (voorbereiden op) een leven lang ontwikkelen

Nog maar onlangs wezen verschillende rapporten op de noodzaak om rekening te houden met een toekomstige recessie. De coronacrisis heeft dit scenario tot realiteit gemaakt. In verschillende recent verschenen rapporten, zoals het eindrapport van de Commissie Regulering van Werk en het position paper ‘De kracht van praktijkleren in het mbo’ van SBB, komt naar voren dat de gevolgen van een economische teruggang vaak als eerste merkbaar zijn in beroepen aan de basis van de arbeidsmarkt.

Los van een recessie leiden verschillende maatschappelijke transitie tot het verdwijnen en veranderen van een aantal beroepen op niveau 2. Zoals eerder aangegeven in de paragraaf over sectorale verschillen zijn verschillende administratieve en dienstverlenende beroepen op niveau 2 aan het verdwijnen of is er meer specialistische kennis nodig om de taken uit te voeren.

“Wij leiden niet breed of grijs op maar gekleurd”, dat is de manier waarop ROC Rivor zijn aanpak typeert. Studenten behalen hun diploma voor één crebo, maar ongemerkt doen ze veel meer dan dat. Dat kan omdat er veel verwantschap bestaat tussen beroepen waarin dienstverlening een belangrijk aspect is. De overlappende vakken volgen studenten vanuit verschillende opleidingen gezamenlijk. De contextspecifieke vakken biedt Rivor aan, zelfs als er maar weinig studenten de betreffende opleiding doen. Naast de vakken behorend bij het eigen crebo volgen studenten door middel van keuzedelen ook vakken vanuit andere opleidingen. Dit laat de school zien door middel van een addendum, maar in de toekomst hoopt de school meer certificaten aan te kunnen bieden. Deze aanpak zorgt dat studenten kennismaken met veel meer opleidingen dan alleen de eigen kwalificatie.

De arbeidsmarkt is voortdurend in beweging en het is lastig om vooraf goed te voorspellen wat de veranderingen vragen van de beroepskrachten. Zeker op niveau 2 zijn diploma's erg conjunctuurgevoelig. Het is daarom van belang dat studenten al tijdens hun opleiding voorbereid worden op een leven lang ontwikkelen en wendbaar blijven op de arbeidsmarkt. Dit kan door het gericht kiezen van keuzedelen met waarde voor de arbeidsmarkt of het mogelijk maken van het behalen van certificaten binnen het initieel onderwijs.

Nog belangrijker is het om studenten, als zij een mbo-instelling (al dan niet gediplomeerd) verlaten, betrokken te houden bij leren en ontwikkelen. In een sterk veranderende omgeving helpt het als een school nog een tijd blijft meedenken over de vraag hoe een niveau 2-gediplomeerde zijn arbeidsmarktpositie verder kan versterken, en door doorleren te faciliteren. Dit kan door toekennen van leerrechten en het aanbieden van studievouchers waarmee ze op een later tijdstip terug kunnen keren naar het onderwijs. Deze vouchers moeten beschikbaar blijven ook na het passeren van de leeftijd van 27 jaar. Hiermee kunnen studenten bekostigd een certificaat behalen waarmee ze de studievaardigheden actualiseren of een carrièrewending mee faciliteren.

4.4 Extra begeleiding werkt

Bij jongeren in een kwetsbare positie is het soms noodzakelijk om extra aandacht te geven aan het oplossen van problemen voordat de focus verlegd kan worden naar uitstroom of doorstroom. Voor dergelijke jongeren is in die fase een arbeidsmarktrelevante studiekeuze veel minder aan de orde. In de eerste plaats moet een jongere in staat zijn om te leren, naar school of bpv-plek te gaan, kortom: hij of zij moet in een ritme komen. Scholen en bedrijven moeten in dat geval de tijd en de ruimte hebben om de student individueel te begeleiden en belemmerende factoren voor de student uit de weg te nemen - tegelijk met het volgen van de opleiding. De vorm van de interventie hangt af van de aard van de problematiek. Een uitgebreide intake is noodzakelijk om de juiste vorm van maatwerk in te zetten voor een student vanaf het moment van aanmelden bij de opleiding. Vaak is flankerende hulpverlening een oplossing.

Het goed begeleiden van studenten in een kwetsbare positie kost geld. Het ontschotten van budgetten en afstemmen van regelgeving is één van de aanbevelingen uit het IBO Jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ook de inzet van een coach of mentor, bijvoorbeeld vanuit de branche, kan studenten helpen bij het maken van een keuze of het vinden van motivatie. Dat vraagt veel tijd en aandacht, maar laat een student wel groeien. Niet onbelangrijk is om het zelfreflecterend vermogen van de student te bevorderen. Een andere vorm van begeleiding is de begeleiding bij de transitie van school naar werk.

MboRijnland biedt met het MBO College Start-Up de kwalificaties van de entreeopleiding en de niveau 2 kwalificatie Servicemedewerker geïntegreerd aan. Het pedagogisch-didactisch model dat gebruikt wordt binnen het MBO College Start-Up is geïnspireerd op het Zweedse onderwijsmodel Kunskapsskolan en kenmerkt zich door gepersonaliseerd leren. Studenten zijn zelf verantwoordelijk voor hun leerdoelen en planning en krijgen de ruimte om opdrachten op hun eigen manier aan te pakken. Coaching van de student is een belangrijk onderdeel. De dag wordt gezamenlijk geopend en afgesloten en wekelijks heeft de leerling een coachingsgesprek van 15 minuten. De leeromgeving is hybride. Drie dagen per week gaan de studenten aan de slag in een leerbedrijf, voor de generieke vakken komt men een dag terug naar school. Docenten zijn getraind op de coachende rol en geven zowel les in de praktijk als op school.

De bekostiging voor studenten in het praktijkonderwijs, in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo met leerwegondersteuning en in de entreeopleiding ligt rond de €13.000, in het voortgezet speciaal onderwijs ligt dat nog hoger. Als deze jongeren instromen in (bol) niveau 2 in het mbo valt de bekostiging terug naar ruim €9.000, inclusief diplomawaarde. Wij constateren dat de doelgroep op niveau 2 voor een deel bestaat uit leerlingen afkomstig uit de hoger bekostigde onderwijsvormen. Extra begeleiding en maatwerk is noodzakelijk voor deze studenten om succesvol aan een opleiding op niveau 2 te kunnen deelnemen.

Toch hebben we in hoofdstuk 2 gezien dat ook veel studenten op niveau 2 wel de mogelijkheden hebben om binnen het reguliere onderwijs een diploma te behalen. SBB pleit er dan ook voor om de bekostiging van de begeleiding niet in de lump sum, maar additioneel beschikbaar te stellen. De additionele middelen kunnen ingezet worden om de intensieve begeleiding of coaching te bekostigen die vanuit de school of vanuit het bedrijfsleven geboden wordt.

4.5 Contextrijk leren

Contextrijk leren is in het middelbaar beroepsonderwijs dé succesfactor bij uitstek. Vaktrots en identificatie met het beroep zijn elementen waardoor ook studenten in een kwetsbare positie op niveau 2 een positiever beeld krijgen van zichzelf en hun toekomstperspectief.

Binnen de bbl is contextrijkleren vanzelfsprekend. De student heeft in de regel een contract bij de werkgever. De werkomgeving vraagt een beroepshouding, de student maakt onderdeel uit van het team en ziet het effect van zijn of haar bijdrage en krijgt hiervoor een salaris.

Tectum is een opleidingsbedrijf gespecialiseerd in bitumineuze dakbedekking. Het bedrijf leidt, in samenwerking met ROC Midden Nederland, aankomend dakdekkers op in de praktijk via bbl. Leerling-dakdekkers volgen de opleiding in principe in dienst van Tectum. Alle docenten zijn afkomstig uit de branche en hebben er een lerarendiploma bij behaald. Binnen de opleiding is sprake van een toename van studenten met achterliggende problemen. Tectum zet daarom flink in op begeleiding. De klassen zijn relatief klein met groepen van 10 tot 12 deelnemers. Tectum heeft begeleiders in dienst die coaching op de werkvloer verzorgen. Een belangrijk onderdeel van de opleiding is om jongeren te leren een goede werknemer te worden. Met deze aanpak is de uitval verlaagd van 40% naar 15%.

Ook binnen de bol is contextrijkleren goed mogelijk, bijvoorbeeld met hybride leren. In een hybride leeromgeving vormt het beroepsproces het uitgangspunt voor het leren van de student. Dit betekent dat een hybride leeromgeving sterk lijkt op een echte werkomgeving in de beroepspraktijk, met als belangrijk onderscheid dat de hybride leeromgeving is ingericht om te leren. Studenten worden als het ware ondergedompeld in hun sector en ervaren direct dat hun inzet ertoe doet. Zij werken met echte opdrachten en zijn van meerwaarde voor de organisatie; ook als het onderwijs binnen de school plaatsvindt.

Een andere vorm van contextrijk leren is de gecombineerde leerweg. SBB wil de meerwaarde hiervan bij de uitvoering van het onderwijs onderstrepen. De kans op werk vergroot wanneer een student na een start in de bol in de loop van de studie switcht naar bbl. Een goed moment hiervoor is bijvoorbeeld wanneer de student na afronding van het gezamenlijke deel van een breed dossier verder gaat in een beroepsspecifieke kwalificatie. De overgang van bol naar bbl maakt de arbeidsmarktpositie van de student alleen maar sterker.

4.6 Actieplan stages en leerbanen

De coronacrisis raakt de economie hard. Daarmee staat ook de beschikbaarheid van stages en leerbanen voor mbo-studenten en werkzoekenden onder druk. Een geleerde les uit voorgaande recessies is om tijdig maatregelen te nemen. Onderwijs en bedrijfsleven komen samen in actie om de knelpunten op de stage- en leerbanenmarkt zoveel mogelijk weg te nemen.

Praktijkleren in het mbo is belangrijk voor behalen van een mbo diploma en startkwalificatie. Het vergroot de kans om een baan te vinden na de opleiding. Bovendien hebben de jongeren, door leren en werken te combineren, een breed pakket aan kennis en vaardigheden die zeer gewild zijn op de arbeidsmarkt. Juist nu de werkloosheid door de crisis oploopt. Op verzoek van de minister heeft SBB een actieplan gemaakt dat zij inmiddels naar de Kamer heeft gestuurd.

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Het doel van het SBB actieplan stages en leerbanen: zorgen voor voldoende stages en leerbanen voor de ruim 500.000 mbo'ers, aankomende mbo-studenten en werkenden en werkzoekenden via het mbo. Zo kunnen we schooluitval en een toename van de (jeugd)werkloosheid voorkomen. In verbinding met landelijke, sectorale en regionale initiatieven zodat bedrijven nu en in de toekomst beschikken over vakmensen die ze nodig hebben en dat studenten de beste praktijkopleiding krijgen met uitzicht op een baan. SBB is daarbij dé plek voor stages en leerbanen.

Onderwijs en bedrijfsleven zijn zowel landelijk als regionaal nauw met elkaar verbonden en leveren samen, dus met leerbedrijven en scholen, de noodzakelijke infrastructuur om de volgende ambities te realiseren. Samen met de scholen en leerbedrijven kijkt SBB waar de knelpunten zijn en hoe deze creatief opgelost kunnen worden. Voor studenten die een vervangende stageplek of leerbaan nodig hebben zoekt een adviseur van SBB samen met de school of er een reeds erkend leerbedrijf in de buurt plekken beschikbaar heeft. Daarvoor is het essentieel dat de beschikbare stages en leerbanen bekend zijn. SBB roept daarom erkende leerbedrijven op om informatie over beschikbare stages en leerbanen op Stagemarkt.nl te actualiseren. Ook gaat SBB leerbedrijven erkennen die niet alle werkprocessen uit een beroepsopleiding in de praktijk kunnen bieden, maar waar de student wel een deel van de gevraagde vaardigheden in een passende beroepscontext op kan doen. Zo kunnen aangrenzende of verwante beroepen en sectoren mogelijkheden bieden om (delen van) de leerdoelen van een stage of leerbaan te voldoen.

De minister heeft SBB gevraagd bij de uitwerking van het actieplan extra aandacht te besteden aan jongeren in een kwetsbare positie, zoals studenten in de entreeopleidingen, studenten met een niet-westerse achtergrond die relatief vaker te maken krijgen met stagediscriminatie of studenten die passende ondersteuning nodig hebben op de werkplek. Juist deze doelgroepen hebben vaker moeite om een passende stage of leerbaan te vinden, zeker als het economisch slechter gaat.

4.7 Werkwijze doelmatigheid

Sinds 1 augustus 2015 is de wet Macrodoelmatigheid in het beroepsonderwijs van kracht. Deze wet regelt, onder andere, de zorgplichten arbeidsmarktperspectief en doelmatigheid voor bekostigde mbo-instellingen.

De zorgplicht arbeidsmarktperspectief regelt dat mbo-instellingen verantwoordelijk zijn voor een opleidingsaanbod waarmee gediplomeerde schoolverlaters binnen een redelijke termijn werk vinden op het niveau van de gevolgde opleiding. Overige indicatoren zijn bijvoorbeeld de mate van doorstroom van gediplomeerden en toegankelijkheid van het onderwijs voor kansarme groepen.

De wet en beleidsregel macrodoelmatigheid mbo zijn in 2019 geëvalueerd. Naar aanleiding daarvan heeft de minister van OCW aangekondigd te onderzoeken of in de beleidsregel macrodoelmatigheid de niveau 2 opleidingen anders geïdentificeerd moeten worden dan opleidingen op niveau 3 en 4. Dit onderzoek is nog niet uitgevoerd. In de werkwijze doelmatigheid hebben onderwijs en bedrijfsleven binnen SBB afgesproken samen de regie te nemen als er bij een opleiding mogelijk sprake is van onvoldoende aansluiting op de arbeidsmarkt¹⁰. Sinds 2019 wordt de werkwijze doelmatigheid binnen SBB structureel toegepast.

De zorgplicht arbeidsmarktperspectief kan binnen niveau 2 op gespannen voet staan met de andere twee wettelijk verankerde opdrachten van het mbo. Scholen hebben de opdracht om zowel op te leiden voor de arbeidsmarkt als voor doorstroom en burgerschap. Een groeiend deel van de studenten in niveau 2 kenmerkt zich door een grotere complexiteit dan op de andere niveaus. De grote verschillen tussen de studenten maken dat van de drie opdrachten zelfredzaamheid meer aandacht behoeft. Voor een deel van de studenten lijkt zelfredzaamheid en het halen van een diploma het belangrijkste en lijkt doorstroom en arbeidsmarktperspectief bijna van ondergeschikt belang. Voor ander deel van de

¹⁰ Het bestuur van SBB heeft vooralsnog besloten niveau 2 opleidingen buiten beschouwing te laten bij het toepassen van de werkwijze doelmatigheid in afwachting van het advies van de tijdelijke commissie niveau 2.

beroepsonderwijs bedrijfsleven

studenten is succesvolle doorstroom naar een hoger niveau (met een misschien beter arbeidsmarktperspectief) haalbaar en het belangrijkste. Tot slot is voor een deel van de studenten het vinden van een baan na de opleiding het belangrijkste doel.

Door niveau 2 opleidingen met een beperkt arbeidsmarktperspectief te beëindigen en alleen nog opleidingen aan te bieden met betere perspectieven, zijn studenten wellicht beschermd tegen werkloosheid en krijgt het bedrijfsleven de vakkrachten die ze nodig heeft. Tegelijkertijd ontnemt het studenten de kans om door te stromen binnen een domein of om überhaupt een diploma te halen in een richting waar ze belangstelling voor hebben. Het is de uitdaging recht te doen aan de wensen en mogelijkheden van studenten enerzijds en de arbeidsmarkt anderzijds. Hierbij is het ondersteunend als studenten tijdens hun opleiding goed geïnformeerd worden over een palet aan mogelijke beroepen en vervolgopleidingen.

SBB pleit daarom voor een herijking van doelmatigheid met oog voor deze verschillende groepen studenten. Het behalen van een diploma/startkwalificatie is het belangrijkste voor studenten op dit niveau. Aansluiten bij de motivatie en doelen van de student helpt daarbij. Bij deze studenten gaat het vooral om investeren in houding, ze motiveren en gemotiveerd houden, succeservaringen laten opdoen, het ontwikkelen van een beroepsbeeld, ontwikkelen van een palet aan mogelijke beroepen en vervolgopleidingen. LOB is van groot belang in deze opleidingen om studenten zo goed mogelijk voorbereiden op de arbeidsmarkt of doorstroom. Het contextrijk leren zoals eerder genoemd is hierbij cruciaal.

SBB vindt het van belang om ook op niveau 2 de werkwijze doelmatigheid te hanteren. Via de werkwijze kan gesignaleerd worden bij welke opleidingen mogelijk sprake is van onvoldoende aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Het is aan de betrokken sectorkamers om te duiden wat de situatie is bij de betreffende opleidingen en hierover het bestuur van SBB te adviseren. Dat kan bijvoorbeeld zijn dat onderwijs en bedrijfsleven de opdracht krijgen om studenten na het afronden van hun studie extra te begeleiden. Dit kan zijn naar een hoger mbo-niveau met voldoende arbeidsmarktperspectief, al dan niet in een bbl constructie, of naar de arbeidsmarkt. Wanneer uitstroom naar de arbeidsmarkt de meest logische vervolgstap is, zorgt de onderwijsinstelling voor bemiddeling naar werk en monitoring van de student gedurende een langere periode na uitstroom (motie Kwint). Voorwaarde hiervoor is doorlopend, constructief overleg tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven, zowel op regionaal niveau als landelijk. Op deze manier kan geborgd worden dat voor de studenten die niet doorstromen of aanvullend onderwijs volgen een plek is op de arbeidsmarkt. Onderwijs en bedrijfsleven maken hiertoe op lokaal of regionaal niveau afspraken met elkaar. SBB adviseurs kunnen hierin faciliteren.

Ook (of juist) voor studenten op niveau 2 is het van belang om de kans op uitstroom naar werk of succesvolle doorstroom binnen het mbo zo groot mogelijk te maken. De derde functie van het mbo, het opleiden voor burgerschap telt op niveau 2 zwaar mee. Zelfredzaamheid is voor studenten op niveau 2 extra noodzakelijk. Een deel van de studenten heeft daarvoor extra coaching nodig, maar in de huidige situatie missen de voorwaardelijke middelen om extra begeleiding volledig waar te maken. Als onze adviezen op dat punt worden opgevolgd stelt SBB concluderend dat de werkwijze doelmatigheid op niveau 2 toegepast kan worden. Met aandacht, ruimte voor oriëntatie en contextrijk leren krijgen studenten in een kwetsbare positie de kans om met een startkwalificatie ook hun positie in de samenleving te verstevigen.

4.8 Samenvatting advies overige maatregelen

Met veel studenten op niveau 2 gaat het goed. Deze groep heeft geen verdere ondersteuning nodig en redt zich prima in het huidige onderwijsstelsel. Er is op niveau 2 echter ook een groep studenten voor wie wél extra inspanning nodig is om hen te begeleiden naar een startkwalificatie. Een goede begeleiding, kleinschaligheid en maatwerk zijn daarvoor randvoorwaarden. Creëer voor deze studenten op niveau 2 maatwerkoplossingen om de aansluiting met de arbeidsmarkt te behouden. Verlies deze groep niet uit het oog. Zorg dat ze ook na het verlaten van de onderwijsinstelling gemakkelijk terug keren als de arbeidsmarkt daarom vraagt.

Ruimte voor oriëntatie

- Een inschrijving op opleidingsdomein geeft ruimte aan scholen om in de eerste fase van de opleiding gemeenschappelijke vakken te programmeren in de volle breedte van de sectorale context en te werken aan beroeporiëntatie. Ondersteun dit met het verhogen van de prijsfactor voor inschrijving op domein tot het niveau van een kwalificatie, zodat deze optie voor scholen financieel aantrekkelijker wordt.

Aandacht voor taal

- Goed Nederlands lezen, schrijven en spreken is een voorwaarde voor maatschappelijke zelfredzaamheid. Voor studenten die nog niet zo lang in Nederland zijn kan de taal een belemmering zijn om een startkwalificatie te behalen. Terwijl voor deze groep het niveau van de lesstof vaak geen probleem vormt en een vakopleiding zo belangrijk is voor participatie. Maak het voor deze groep studenten mogelijk om de studieduur te verlengen en in een duaal traject het Nederlands voor afstuderen op niveau 2F te brengen. Dit mag niet ten koste gaan van de rendementcijfers van de onderwijsinstelling.

Het belang van (voorbereiden op) een leven lang ontwikkelen

- Maak het aantrekkelijk voor studenten om op een later tijdstip in hun leven in het kader van leerrecht met een voucher een certificaat te behalen waarmee zij hun positie op de veranderde arbeidsmarkt verstevigen.

Extra begeleiding werkt

- Maak voor extra begeleiding van studenten in een kwetsbare positie additionele middelen vrij, buiten de lump sum om, voor de begeleiding en coaching van deze groep.

Contextrijk leren

- Zorg voor optimale inzet op contextrijk leren. Faciliteer onderwijs en werkgevers met kennis en middelen om dit zoveel mogelijk in praktijk te brengen. Breng de mogelijkheid van gecombineerde leerwegen meer onder de aandacht. Verstevig de arbeidsmarktpositie van de student om na afronding van een brede gemeenschappelijke basis de vakspecifieke kwalificatie in de bbl te doen.

Werkwijze doelmatigheid

- Voor studenten op niveau 2 is het van belang om de kans op uitstroom naar werk of succesvolle doorstroom binnen het mbo zo groot mogelijk te maken. Het opleiden voor burgerschap telt op niveau 2 zwaar mee. Een deel van de studenten heeft daarvoor extra coaching nodig, maar in de huidige situatie missen de voorwaardelijke middelen om extra begeleiding volledig waar te maken. Als onze adviezen op dat punt worden opgevolgd stelt SBB dat de werkwijze doelmatigheid op niveau 2 toegepast kan worden.

Bijlagen

1. Adviesvraag minister
2. Samenstelling adviescommissie niveau 2
3. Toetsingskader remediërende keuzedelen
4. Cijfers niveau 2

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

0190366

Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
t.a.v. mevrouw. I. Dezentjé Hamming-Bluemink en de heer T. Heerts
Postbus 7259
2701 AG Zoetermeer

**Middelbaar Beroeps
Onderwijs**
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon

Onze referentie
17848066

13 DEC. 2019

Datum

Betreft Verzoek voor verdere vernieuwing kwalificatiestructuur voor niveau 2

Geachte mevrouw Dezentjé en heer Heerts,

Hierbij doe ik u een verzoek toekomen tot een verdere vernieuwing van de kwalificatiestructuur voor niveau 2 opleidingen. Mijn verzoek vloeit voort uit de kabinetsreactie op het IBO-rapport Jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt en eerder aan mij uitgebrachte adviezen van de Commissie Macrodoelmatigheid MBO (CMMBO) en de Commissie Van Gils. Ook sluit dit verzoek aan bij uw voortgang met de werkwijze doelmatigheid voor enkele kwalificaties op niveau 2.

Diverse instroom in niveau 2 zorgt voor uitdagingen

De instroom in opleidingen op niveau 2 is divers en vraagt veel maatwerk van scholen. Uit analyse van de CMMBO blijkt dat ongeveer de helft van de vmbo-leerlingen die overstapt naar het mbo een gemotiveerde keuze weet te maken. Deze groep is sterk vertegenwoordigd in de beroepsbegeleidende leerweg. Huidige leerroutes volstaan voor deze groep. Daarnaast is er een groep studenten in de beroepsopleidende leerweg op niveau 2 die (sterk) twijfelt over de te kiezen opleiding, het arbeidsmarktperspectief niet overziet en daarom vanuit directe arbeidsmarktrelevantie bezien minder goede keuzes maakt. De keuzes leiden er ook toe dat doorstroom naar een (meer arbeidsmarktrelevante) opleiding in een andere sector geen voor de hand liggende optie meer is. Binnen deze groep studenten zijn er zowel jongeren voor wie een opleiding op niveau 2 het hoogst haalbare is, maar ook jongeren die een diploma op niveau 2 beschouwen als een stap op weg naar diploma op een hoger niveau in het mbo of zelfs het hbo. Tot slot zijn er ook studenten met een zorgbehoefte.

De uitdaging die zowel de CMMBO als de Commissie Van Gils voor de twijfelende groep studenten ziet is jongeren te interesseren voor bol-opleidingen met meer direct arbeidsmarktperspectief en jongeren te kwalificeren op een voor hen zo hoog mogelijk niveau.

Ook bij de totstandkoming van onderdelen van de kwalificatiestructuur en het door uw organisatie toepassen van de afspraken in de werkwijze macrodoelmatigheid komen dilemma's met betrekking tot niveau 2 naar voren.

Zo is bij een aantal kwalificaties op niveau 2 de vraag hoe de balans te wegen tussen de drie doelen die het mbo kent.

Onze referentie
17848066

Kabinetsreactie op adviezen van de CMMBO en Commissie Van Gils over niveau 2
Gezien de complexe vraagstukken hebben de CMMBO en Commissie Van Gils daarom geadviseerd in het mbo meer werk te maken van opleidingen die het eerste jaar breed oriënteren en in het tweede jaar kiezen voor een profiel dat arbeidsmarktrelevant is en/of voorbereidt op doorstroom. Zowel de CMMBO als de Commissie Van Gils benadrukken het belang van het behouden van de drievoudige kwalificatie. Deze opleidingsprogramma's komen onder meer door knelpunten in het stelsel niet tot stand. De CMMBO en Commissie Van Gils wijzen op knelpunten zoals de verkokerde indeling van de huidige domeinen en het bekostigingsmodel. De Commissie Van Gils voegt hier aan toe de noodzaak tot het ontwikkelen van bredere kwalificaties.

In reactie op beide adviezen heeft het kabinet in de beleidsreactie op het IBO-onderzoek aangegeven meer ruimte te willen bieden voor maatwerk, begeleiding en oriëntatie van bol-studenten op niveau 2. Daarom verken ik samen met de sector hoe binnen de huidige budgettaire kaders meer ruimte voor begeleiding van studenten op niveau 2 mogelijk is. Ook de voorstellen van de CMMBO en Commissie van Gils om het financieel aantrekkelijker te maken om het eerste jaar op niveau 2 in te schrijven in een domein, lopen in deze verkenning mee. De verkenning naar toekomstbestendige bekostiging is eind 2020 gereed.

Naast het verkennen van een toekomstbestendige bekostiging zijn in aanvulling op de CMMBO en Commissie Van Gils ook een aantal nieuwe maatregelen in gang gezet. Zo is het beleid met betrekking tot loopbaanoriëntatie en -begeleiding op het vmbo en mbo geïntensiveerd en is er ingezet op versterking van de samenwerking tussen het praktijkonderwijs en het mbo en het versterken van doorlopende leerlijnen van vmbo naar mbo. Mbo-scholen kunnen met de mbo-kwaliteitsafspraken extra middelen inzetten voor extra begeleiding van niveau 2 studenten. En met de pilot motie Kwant/Özdil werk ik uit wat er nodig is om aan afgestudeerden van niveau 1 en 2 begeleiding en nazorg te bieden.

Verzoek aan SBB voor verdere vernieuwing van niveau 2

In aanvulling op de maatregelen zoals hiervoor genoemd, zie ik dat vanuit de wettelijke taken van SBB ook aanvullende maatregelen mogelijk zijn om de doelgroep van niveau 2 op een zo een passend mogelijk opleidingsniveau uit te laten stromen en voor te bereiden op vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt. Daarom zou ik u het volgende verzoek willen doen:

1. Geef mij - in het verlengde van uw wettelijke taken - een voorstel van andere aanvullende maatregelen die nodig zijn gezien de diverse instroom van studenten op niveau 2. Zo zijn bijvoorbeeld met uw organisatie voor 2020 aanvullende afspraken gemaakt over een intensivering van de aanpak van leerwerkplekken voor studenten op niveau 2. Meer instroom in de beroepsbegeleidende leerweg van het mbo zal de kansen op het vinden van een baan verder kunnen vergroten. Ook zijn met uw organisatie afspraken gemaakt over de ondersteuning van praktijkopleiders voor jongeren met een ondersteuningsbehoefte. Ik verzoek u daarbij rekenschap te geven van de beschikbare budgettaire kaders voor SBB.

Als onderdeel van het voorstel onder (1) zou ik u graag willen verzoeken in ieder geval de volgende twee maatregelen te treffen.

2. Stel een werkagenda op met kwalificatiedossiers die in 2020 en 2021 worden doorgelicht en aangepast met als doel om het mogelijk te maken dat studenten in het begin van hun studie gemeenschappelijke taken kunnen oppakken uit de brede basis en in een latere fase, bijvoorbeeld in het tweede jaar pas, hoeven te kiezen voor een zo arbeidsmarktrelevant mogelijk profiel. Studenten die direct willen kiezen voor een profiel of willen instromen in een opleiding gebaseerd op de huidige kwalificaties moeten deze mogelijkheid behouden. Het mogelijk maken van een bredere basis in het eerste jaar laat onverlet dat de drievoudige opdracht van het mbo van belang blijft. Daar waar de arbeidsmarkt een bredere kwalificatie vereist, zoals de Commissie Van Gils heeft geadviseerd, vind ik dat vanzelfsprekend ook verstandig. Op basis van uw werkagenda voor niveau 2 maak ik vervolgens graag met uw organisatie nadere afspraken over het creëren van een bredere basis in het eerste jaar voor kwalificaties op niveau 3 en 4. Ook voor niveau 3 en 4 zal een deel van de studenten gebaat zijn bij een dergelijke verbreding. De drievoudige opdracht van het mbo vind ik van belang. Daarom vind ik het ook verstandig dat binnen het huidige toetsingskader er aandacht is voor zowel arbeidsmarktperspectief als doorstroom. Ook als er sprake is van een relatief beperkt arbeidsmarktperspectief kan een dossier dus vastgesteld worden. Het op deze manier toepassen van het toetsingskader vraagt van onderwijs en bedrijfsleven wel een zorgvuldige uitvoering van de afspraken zoals gemaakt in de werkwijze doelmatigheid.
3. Pas voorts de instructie van SBB voor keuzedelen aan, zodat remediërende keuzedelen op niveau 2 net als in de entree mogelijk zijn. Dit met het oog op doorstroom en een voorbereiding op participatie op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Voor studenten met een achterstand kunnen remediërende keuzedelen van meerwaarde zijn om alsnog een startkwalificatie te behalen. Daarmee worden voor deze studenten de kansen op succes in het vervolgonderwijs of op de arbeidsmarkt vergroot. Zo is bijvoorbeeld een goed taal- en rekenniveau essentieel voor het functioneren in de samenleving. Het aanpassen van de instructie om bijspiijkeren in niveau 2 mogelijk te maken geldt voor alle keuzedelen en niet alleen voor die van taal en rekenen. Vanzelfsprekend blijven ook de verdiepende, verbredende en op doorstroom gerichte keuzedelen bestaan. Waar mogelijk zouden studenten ook deze keuzedelen moeten volgen. Het verzoek voor aanpassen van uw instructie vloeit ook voort uit de beleidsreactie op het IBO-onderzoek Jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Graag ontvang ik uw voorstel, werkagenda en aangepaste instructie voor keuzedelen uiterlijk mei 2020, zodat ik deze kan betrekken bij mijn beleidsbrief over de toekomst van de kwalificatiestructuur die ik voornemens ben na de zomer aan de Tweede Kamer te sturen.

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Ingrid van Engelshoven

Bijlage 2: Samenvatting adviescommissie niveau 2

Klaske Apperloo	MboRijnland	Directeur MBO College Start-Up
Caroline Blom	Transport en Logistiek Nederland	Adviseur Strategisch Arbeidsmarktbeleid
Harry de Bruijn	ROC Mondriaan	Lid College van Bestuur
Wilma Daams	FNV Voedingsindustrie	Bestuurslid Agrarisch Groen
Marianne van Loenhout	Koninklijke Metaalunie	Beleidsmedewerker onderwijszaken
Marlou Min	FNV	Vertegenwoordiger
Elma Schot	Capabel Onderwijs Groep	Teamcoach Onderwijs, kwaliteit en examenservice
Hannie Vlug (voorzitter)	SBB	Directievoorzitter
Gerrit Vreugdenhil	ROC van Amsterdam - Flevoland	Lid Raad van Bestuur
Annemiek Haneveld (secretaris)	SBB	Beleidsadviseur

Bijlage 3: Toetsingskader remediërende keuzedelen

Het toetsingskader kwalificatiestructuur mbo kent zes toetsingscriteria. Eén daarvan betreft doelmatigheid.

De kwalificatiestructuur is doelmatig; relevant voor de arbeidsmarkt, de samenleving en vervolgonderwijs.

Dit criterium is uitgewerkt voor de kwalificatiestructuur als geheel, voor kwalificatiedossiers en voor keuzedelen.

Het advies is om het huidige artikel:

h. Voor (uitsluitend) de entreeopleiding geldt dat het keuzedeel ook een remediërend karakter kan hebben.

te vervangen door het volgende artikel:

h. Voor de entreeopleiding en de basisberoepsgerichte opleiding geldt dat het keuzedeel ook een remediërend karakter kan hebben.

Bijlage 4: Cijfers niveau 2

Techniek en Gebouwde Omgeving

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Afbouw en onderhoud	1.716	1.747	2%
Burgerlijke en utiliteitsbouw	2.632	3.103	18%
Gespecialiseerde aanneming	293	324	11%
Hout en meubel	1.170	1.102	-6%
Infra	951	1.424	50%
Metaal en metaalektro	4.126	2.381	-42%
Procesindustrie en laboratoria	1.552	1.223	-21%
Technische installaties en systemen	4.700	4.918	5%
Totaal	17.140	16.222	-5%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Afbouw en onderhoud	7	6	291
Burgerlijke en utiliteitsbouw	2	2	1.552
Gespecialiseerde aanneming	11	9	36
Hout en meubel	4	4	276
Infra	11	11	129
Metaal en metaalektro	7	8	298
Procesindustrie en laboratoria	3	3	408
Technische installaties en systemen	6	6	820
Totaal	51	49	331

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Timmerman	2.472	2.765	12%
Monteur elektrotechnische installaties	2.787	2.696	-3%
Monteur werktuigkundige installaties	1.517	1.770	17%
Constructiewerker	2.198	1.297	-41%
Schilder	968	1.013	5%
Meubelmaker/(Scheeps)			
Interieurbouwer	913	867	-5%
Procesoperator A	1.430	629	-56%
Mechanisch operator A	21	551	2524%
Monteur mechatronica	816	473	-42%
Vakman gww	319	455	43%
Service medewerker gebouwen	476	397	-17%
Monteur laagspanningsdistributie	117	380	225%
Metselaar	160	338	111%
Stukadoor	199	288	45%

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Monteur service en onderhoud installaties en systemen	200	245	23%
Verspaner	474	210	-56%
Monteur gas-, water- en warmtedistributie	117	202	73%
Tegelzetter	99	181	83%
Monteur elektrotechnische systemen	303	166	-45%
Opperman bestratingen	212	160	-25%
Monteur koude- en klimaatsystemen	147	160	9%
Montagemedewerker houttechniek	88	134	52%
Basislasser	182	129	-29%
Dakdekker bitumen en kunststof	83	95	14%
Allround medewerker afvalbeheer	69	83	20%
Machinaal houtbewerker	121	73	-40%
Allround medewerker beheer openbare ruimte	48	58	21%
Plaatwerker	114	57	-50%
Industrieel lakverwerker	48	44	-8%
Medewerker Operationele Techniek	101	43	-57%
Monteur metalen daken en gevels	42	40	-5%
Samenbouwer vliegtuigbouw	39	28	-28%
Meubelstoffeerder	48	28	-42%
Betontimmerman	19	25	32%
Monteur middenspanningsdistributie	18	22	22%
Pijpenbewerker	0	21	-
Sloper	15	20	33%
Betonstaalvlechter	7	15	-
Waterbouwer	13	10	-23%
Natuursteenbewerker ambachtelijk	1	10	-
Asfaltafwerker	4	9	-
Airco/warmtepompmonteur	7	7	-
Dakdekker riet	6	6	-
Betonreparateur	36	5	-86%
Voeger	1	5	-
Monteur steigerbouw	21	4	-81%
Plafond- en wandmonteur	13	4	-69%
Natuursteenbewerker machinaal	17	3	-82%
Glaszetter	11	1	-91%
Dakdekker pannen/leien	12	0	-100%
Betonstaallasser	10	0	-
Dekvloerenlegger	1	0	-
Totaal	17.140	16.222	-5%

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Afbouw en onderhoud	261	43%
Burgerlijke en utiliteitsbouw	591	60%
Gespecialiseerde aanneming	47	27%
Hout en meubel	209	53%
Infra	250	41%
Metaal en metaalektro	489	51%
Procesindustrie en laboratoria	169	35%
Technische installaties en systemen	769	59%
Totaal	2.785	50%

Mobiliteit, transport, logistiek en maritiem

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Carrosserie	511	513	513
Maritiem	1.002	674	674
Mobiliteit	4.707	4.362	4.362
Transport en logistiek	4.279	4.675	4.675
Totaal	10.499	10.224	-3%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Carrosserie	4	4	128
Maritiem	6	6	112
Mobiliteit	7	7	623
Transport en logistiek	4	5	935
Totaal	21	22	465

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Autotechnicus	3.245	2.881	-11%
Logistiek medewerker	2.553	2.738	7%
Chauffeur wegvervoer	1.675	1.768	6%
Bedrijfsautotechnicus	614	506	-18%
Fietstechnicus	312	392	26%
Autoschadehersteller	275	301	9%
Monteur mobiele werktuigen	279	246	-12%
Medewerker Havenoperaties	252	201	-20%
Autospuiter	165	189	15%
Chauffeur openbaar vervoer	37	164	343%
Motorfietstechnicus	116	160	38%
Scootertechnicus	106	159	50%
Matroos binnenvaart	258	151	-41%
Stuurman werktuigkundige zeevisvaart sw6	53	115	117%
Schipper-machinist beperkt werkgebied	224	114	-49%
Medewerker havenlogistiek	202	85	-58%
Verbrandingsmotortechanicus	35	18	-49%
Assemblagetechnicus	37	12	-68%
Carrosseriebouwer	34	11	-68%
Medewerker maritieme techniek	13	8	-38%
Touringcarchauffeur	0	4	-
Parts-/baliemedewerker	14	1	-93%
Totaal	10.499	10.224	-3%

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Carrosserie	117	66%
Maritiem	240	60%
Mobiliteit	882	62%
Transport en logistiek	553	27%
Totaal	1.792	44%

Zorg, welzijn en sport

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Zorg	16.228	17.460	8%
Totaal	16.228	17.460	8%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Zorg	3	3	5.820
Totaal	3	3	5.820

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Helpende Zorg en Welzijn	12.310	12.461	1%
Medewerker sport en recreatie	2.709	3.107	15%
Medewerker facilitaire dienstverlening	1.209	1.892	56%
Totaal	16.228	17.460	8%

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Zorg	5.074	56%
Totaal	5.074	56%

Handel

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Mode, interieur, textiel en tapijt	462	330	-29%
Retail	7.993	6.481	-19%
Totaal	8.455	6.811	-19%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Mode, interieur, textiel en tapijt	2	2	165
Retail	2	2	3.241
Totaal	4	4	1.703

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Verkoper	7.956	6.432	-19%
Basisedewerker mode	455	316	-31%
Woning-/projectstofeerder	37	49	32%
Parketteur	7	14	-
Totaal	8.455	6.811	-19%

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstromers	Aantal doorstromers
Mode, interieur, textiel en tapijt	104	69%
Retail	1.670	55%
Totaal	1.774	56%

ICT en creatieve industrie

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Communicatie, media en design	1.320	1.305	-1%
Ict	2.508	2.351	-6%
Kunsten en entertainment	97	97	0%
Totaal	3.925	3.753	-4%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Communicatie, media en design	6	6	218
Ict	1	1	2.351
Kunsten en entertainment	1	1	97
Totaal	8	8	469

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Medewerker ICT support	2.508	2.351	-6%
Medewerker sign	545	598	10%
Mediamaker	330	342	4%
Medewerker productpresentatie	242	270	12%
medewerker Podium- en evenemententechniek	97	97	0%
Medewerker fotografie	132	61	-54%
Stand- en decorbouwer	22	24	9%
Basisedewerker printmedia	49	10	-80%
Totaal	3.925	3.753	-4%

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Communicatie, media en design	302	70%
Ict	555	73%
Kunsten en entertainment	6	26%
Totaal	863	71%

Voedsel, Groen en Gastvrijheid

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Gastvrijheid	6.640	5.408	-19%
Groen	4.570	3.674	-20%
Voeding	369	238	-36%
Winkelambacht	5.109	3.448	-33%
Totaal	16.688	12.768	-23%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Gastvrijheid	4	3	1.803
Groen	8	9	408
Voeding	2	2	119
Winkelambacht	3	3	1.149
Totaal	17	17	751

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Kok	4.085	3.213	-21%
Kapper	3.645	2.525	-31%
Gastheer/-vrouw	2.016	1.588	-21%
Medewerker dierverzorging	1.712	1.262	-26%
Medewerker hovenier	28	964	3343%
Uitvoerend bakker	896	648	-28%
Medewerker fastservice	528	607	15%
Medewerker agrarisch loonwerk	613	407	-34%
Medewerker veehouderij	0	336	-
Medewerker vers	568	275	-52%
Medewerker bloem, groen en styling	466	253	-46%
Medewerker teelt	300	197	-34%
Medewerker voeding en technologie	227	121	-47%
Medewerker versindustrie	142	117	-18%
Medewerker groen en cultuurtechniek	1.294	107	-92%
Medewerker natuur, water en recreatie	59	76	29%
Medewerker agrohandel en logistiek	98	72	-27%
Schoonmaker in verschillende omgevingen	11	0	-100%
Totaal	16.688	12.768	-23%

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Gastvrijheid	1.121	48%
Groen	782	45%
Voeding	41	30%
Winkelambacht	786	59%
Totaal	2.730	49%

Zakelijke dienstverlening en veiligheid

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Office	4.604	3.734	-19%
Orde en veiligheid	7.544	7.008	-7%
Totaal	12.148	10.742	-12%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Office	2	2	1.867
Orde en veiligheid	4	3	2.336
Totaal	6	5	2.148

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Beveiliging	4.783	5.340	12%
Medewerker (financiële) administratie	2.588	2.251	-13%
Aankomend medewerker grondoptreden	2.538	1.599	-37%
Medewerker secretariaat en receptie	2.016	1.483	-26%
Aankomend medewerker maritiem	107	69	-36%
Medewerker toezicht en veiligheid	116	0	-100%
Totaal	12.148	10.742	-12%

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Office	1.505	71%
Orde en veiligheid	788	24%
Totaal	2.293	42%

Specialistisch vakmanschap

Aantal studenten per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	ontwikkeling
Creatief vakmanschap	23	6	-74%
Gezondheidstechnisch vakmanschap	59	27	-54%
Totaal	82	33	-60%

Aantal kwalificaties per marktsegment

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Creatief vakmanschap	1	1	6
Gezondheidstechnisch vakmanschap	3	1	27

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Verkoopmedewerker Optiek	55	27	-51%
Schoenhersteller 2	23	6	-74%
Tandtechnisch Medewerker Basistechnieken	1	0	-
Schoentechnisch Voorzieningenmaker	3	0	-
Totaal	82	33	-60%

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Creatief vakmanschap	1	10%
Gezondheidstechnisch vakmanschap	9	69%

Cross-over Servicemedewerker

Aantal kwalificaties

Marktsegment	2016-17	2019-20	gem. aantal studenten per kwalificatie
Cross-over	0	2	989

Aantal studenten per kwalificatie

Kwalificatie	2015/2016	2019/20	ontwikkeling
Servicemedewerker	0	1.968	-
Keukenmonteur	0	10	-
Totaal	0	1.978	-

Gediplomeerde doorstromers vanaf niveau 2 per marktsegment

Marktsegment	Aantal doorstormers	Aantal doorstromers
Cross-over	180	73%
Totaal	180	73%

Uitgave: mei 2020

Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
Louis Braillelaan 24 2719 EJ Zoetermeer • Postbus 7259
2701 AG Zoetermeer • 088 338 00 00 • s-bb.nl